vi mänskor

nr 4 1981 Årgång 33 Kr 15.

Det är handlingarna som räknas

Betyder hjälten och passionen något i kampen?

INTERNATIONELLT TEMANUMMER

477–4

innehåll

Jorden är rund sid 3

Ingenting är omöjligt
Lisa Berg har träffat Kalpana och Juthika, två bengaliska kvinnor. sid 4

Det löper en tråd. . .
Kristina Torsson beskriver utvecklingen inom världens beklädnadsindustri. sid 8

Dom därborta – vi härhemma
Erni och Ola Friholt skriver om tillväxtfilosofi och internationell solidaritet. sid 12

Terrorist eller hjälte
Utdrag ur Oriana Fallacis roman "En Man". sid 18

Kameliadamen går igen
Ulrika Knutsson samtalar med Margareta Garpe, Gunilla Berg och Lennart Svensson. sid 22

Fredsmarschen
Mia, fredsmarschdeltagare 4266 berättar för Tjia Torpe sid 26

Mitten: SKV-NYTT
Internationell solidaritet – Eva Ekelöf. Angola – Birgitta Lagerström, Cristina Regnell. Vietnam – Mari Sandström. Nicaragua, KDV-kongress, SKV-fest m.m. sid I-VIII

Känslomässig impotens
Agneta Åberg refererar Harald Ofstad. sid 28

Film som väckarklocka
Gunnel Lindqvist lyfter fram några betydelsefulla filmer. sid 31

"Jag drömmer om framtiden"
Marie Ackerup har träffat Vera Andersson på Jamaica. sid 34

"Vi har blivit förrådda igen"
Gunilla Eldh samtalar med Berit Ås om kvinnornas villkor runt världen. sid 36

Med afrikanska ögon
Ann Stödberg berättar om den afrikanska kvinnoforskningen. sid 40

"Det är handlingarna som räknas"
Chiqui Peralta, politisk flykting, berättar om kvinnors liv i Argentina. sid 44

Recensioner av aktuella böcker sid 47

Nya medarbetare till Vi Mänskor

I somras slutade Micke Agaton och Monica Törnblad på Vi mänskor. Nyanställda fr. o. m. detta nummer är Gunilla Eldh, huvudansvarig för layout, och Marie Nilsson, huvudansvarig för distribution.

En ny redaktionskommitté har också utsetts. Där ska Harriet Clayhills, Margareta Hjelm, Ingela Josefsson, Hanna Olsson och Ulla Torpe ingå.

Trots en kärv ekonomi ser vi ljust på framtiden och planerar optimistiskt framåt.

Vill du lämna några goda idéer eller ge ett ekonomiskt bidrag, kontakta oss på Vi mänskor. Och sprid Vi mänskor till människorna i ditt liv.

Vi mänskor utges av Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Nummer 4/81
Årgång 33

Besöksadress:
Adolf Fredriks Kyrkogata 12
tel. 08/20 37 56
Postadress:
Box 3120
103 62 Stockholm

Redaktion och distribution
Gunilla Eldh
Marie Nilsson
Tjia Torpe

Redaktionskommitté:
Harriet Clayhills

Ansvarig utgivare:
Valborg Svensson

Prenumerationspris:
60:–/år

Postgiro:
90 24-1

Vi mänskor utkommer med 6 nummer per år.

Redaktionen avsvarar ej för insänt, ej beställt material.

Tryck:
Tryckeri AB Federativ, Stockholm, 1981

Omslaget är ett foto av Birgitta Lagerström. Teckningen till höger har EWK gjort.

Bilaga medföljer

Jorden är rund

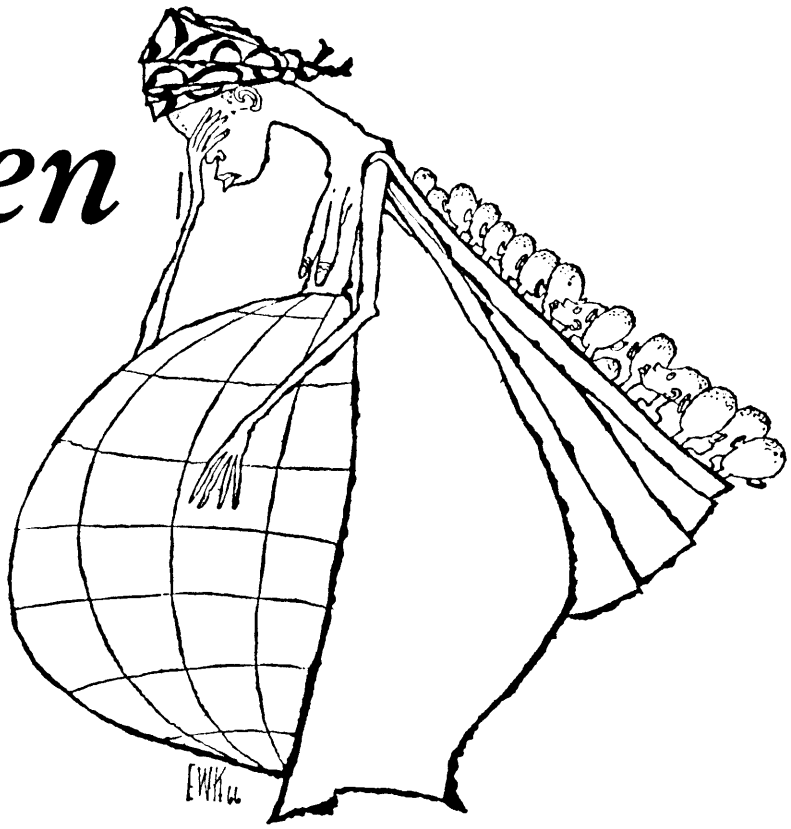

Solidaritet med de förtryckta, inte medlidsamma smulor från den rikes bord. Det var mottot för det internationella solidaritetsarbetet under 60- och 70-talet.

Den stora bläckfisken USA-imperialismen var alla världens folks stora fiende. Deras ekonomiska intressen hotade oss alla.

Det var i Vietnam USA var svagast. Där kunde vi hugga av den första tentakeln. Vi demonstrerade, samlade pengar och spred information om Vietnam. Vi led med vietnameserna under de ohyggliga bomboffensiverna. Vi sjöng "Vietnam är nära, nära som ett löfte".

Men Vietnam ligger dock långt borta liksom Chile, Angola, Eritrea. . . Sverige är nära. Det är här vi lever och arbetar. Det är i vårt Sverige vi äter oss mätta och överviktiga på matvaror, odlade av svältande människor. Det är vi som klär oss i senaste, billigaste nytt, sytt av underbetalda, förtryckta arbetare på andra sidan jordklotet. Det är vårt Sverige som förbättrar handelsbalansen genom vapenexport till terrorregimer.

Vi i Sverige lever i ett ekonomiskt system som är hårt sammanflätat med utsugarna av tredje världen och vi lever gott, än så länge.

Vi måste göra något åt roten till det onda. Det räcker inte med konventionellt solidaritetsarbete, det blir så lätt just smulor. Vi måste förändra den interntationella arbetsfördelning som för vår del också har lett till att vi inte längre kan föda och klä oss själva, inte kan värma våra bostäder själva. Vi lever i ett sårbart, beroende och centraliserat samhälle som lätt kan förlamas. Vad händer om gränserna stängs, om kriget kommer?

Vi kan inte fortsätta att bygga vårt bräckliga välstånd på andras utarmning. Vi måste arbeta oss fram till en självtillit i tanke och i handling, i vår vardag, i vårt land. Och hela tiden med ett globalt tänkande i bakhuvudet. Detta nya tänkande, skisserat av bl a Johan Galtung, är grunden för verklig internationell solidaritet.

Och det är *vi* som ska göra det, inte ställföreträdarna, politikerna och ombudsmännen. Nu behövs den trägne, den passionerade, den eftertänksamme och den hjältemodige som slår hål i den till synes ogenomträngliga mur vi måste igenom.

Tjia Torpe

Bilden föreställer ett tygmönster från Bengalen.

Ingenting är omöjligt

Kalpana och Juthika, två bengaliska kvinnor. Trettio år skiljer dem. Båda har kämpat i befrielsekrig. Kaplana mot engelsmännen, Juthika mot de västpakistanska soldaterna. 1941 blev Pakistan en självständig republik. 1971 kunde Östpakistan utropa den nya staten Bangladesh. Bangladesh är ännu inte befriat. Här lever 75 miljoner människor, de flesta i svält, skräck och förtvivlan.

Men i detta samhälle finns också hopp om ett annat samhälle, sånger om en otålig väntan på de förtrycktas frigörelse. **Lisa Berg** *har träffat* **Kalpana** *och* **Juthika.**

Jag heter Kalpana. Det betyder fantasi. Jag kommer från Chittagong, från en s k aristokratisk familj. Min far var advokat. Jag är över femtio år nu men jag känner mig inte gammal.

Jag slutade highschool när jag var fjorton och började sen på universitetet, där jag studerade matematik och fysik. Redan när jag var tretton år gick jag med i befrielserörelsen. Min familj visste ingenting om det förrän jag sattes i fängelse av engelsmännen när jag var nitton år.

Först deltog jag i befrielsearbetet genom att jag i ett laboratorium gjorde ammunition och bomber till dem som kämpade. Jag smög mig dit varje natt när min familj sov, klädde mig i pojkkläder och stoppade mitt långa hår – det räckte ned till knäna – i en mössa. På dagarna studerade jag som vanligt.

Ibland var jag tvungen att arbeta i laboratoriet på kvällarna också, och när min mamma frågade vart jag skulle gå, sade jag att jag måste göra laborationer för mina studier. Och alla trodde mig.

Alla tyckte att jag var en lugn och snäll flicka. Mina studier skötte jag bra och jag var bäst i klassen, bättre än pojkarna också. Ingen anade att när jag t ex under en lektion bad att få gå på toaletten, så gick jag i själva verket ut och träffade någon av kamraterna i befrielserörelsen för att lämna eller få ett meddelande.

Upptäckt

En natt när jag smög mig ut till högkvarteret där vi hade ett möte, föll mitt långa hår ner ur mössan. Det var farligt men jag trodde inte att någon misstänkte att det var just jag; det var helt otänkbart att en flicka från min familj kunde hålla på med något sådant som politisk kamp. Men någon såg det, misstankana började gro och man spårade upp mig som den enda frihetskämpen från Chittagong, som läste vid Calcuttas universitet. Jag blev tvungen att gå under jorden på en gång.

Jag lämnade alltså min familj och levde bara med mina kamrater. Vi var bara två flickor av alla i gruppen och jag ledde den. Vi gjorde ammunition och vi lyckades också hålla hela Chittagong i sju dagar en gång.

Jag deltog i ett slag då sexton av mina kamrater dödades. Vi sköt med pistoler och vi hade handgranater; det var det enda vi kunde bära med oss. Det gången sköt jag sju engelsmän. Själv blev jag inte sårad, fick bara en skråma i benet. Det var hemskt, men vi var tvungna att skjuta. Vi visste att vi dödade för en god sak, vi visste att vi måste döda för att få frihet och förtrycket att upphöra.

När jag var nitton år tillfångatog engelsmännen mig. Jag fick livstids fängelse. Två andra flickor som togs samtidigt hängdes. De var mina kamrater.

Trots allt tappade jag aldrig hoppet om att få komma ut ur fängelset. På något sätt har ingenting någonsin verkat omöjligt för mig. Allt går att genomföra; så tänkte jag. De hade tillfångatagit mig och fängslat mig på livstid, men de hade inte hängt mig.

Jag hjälpte mina kamrater i fängelset att hålla modet uppe, jag sade till dem: Vi måste göra vad vi kan. Om vi inte sköter oss, kommer vi aldrig härifrån. Vi håller oss till reglementet och ser till att vi äter bra och läser mycket varje dag. Jag demoraliserades aldrig, jag trodde att jag skulle släppas någon dag.

När jag fängslades sade man till mig att jag skulle berätta vad jag visste om befrielserörelsen. Jag sade att om ni frågar mig så kommer jag bara att ljuga, så det är ingen idé att ni försöker. Det var en god man som skulle förhöra mig. Han respekterade mig och svarade att om jag inte ville prata så skulle jag inte prata. Jag tyckte om honom för det.

Efter sju och ett halvt år släpptes jag.

Tro på frihet

Ända sedan min tidigaste barndom tror jag att jag har velat se mitt land fritt och att jag ville hjälpa till med det. Jag visste inte riktigt vad det var, vad man menade med ordet, men jag anade innebörden. Jag önskade att det skulle finnas frihet för alla människor.

När en vän en gång frågade om jag ville gå med i en politisk organisation, hade jag inte hört talas om sådana. Då var jag tolv år. Jag frågade om det skulle hjälpa folket att bli fritt och när min vän svarade ja, gick jag med.

Eftersom jag kom från en överklassfamilj och alltid hade fått vad jag behövde, hade jag aldrig känt vad fattigdom var. Men jag hade sett hur folket i Chittagong led och svalt. Jag ville inte att folk skulle behöva ha det så.

Jag tycker om den flickan jag var, hur jag var nyfiken och ville pröva på allt. Ibland kan jag nästan vara likadan nu. För tio år sedan blev jag så entusiastisk. Jag var bjuden till Kina under tre månader, men redan efter två kände jag mig tvungen att åka hem för att försöka få till stånd en förändring här hemma. Att bara studera hur mycket kineserna uträttat stod jag inte ut med. Jag måste göra något för att vi skulle få det lika bra som dem.

Juthika Chaterji, vintern 1971, i ett flyktingläger utanför Calcutta.

Det var natten mellan den 25 och 26 mars. Jag vaknade plötsligt av ett väldigt mullrande dån långt borta, i riktning mot stan. Hela natten dånade explosionerna. Det tog flera dagar innan vi fick reda på att armén hade dödat massor av människor i Dacca och andra städer.

I vår by började vi tala om hur man kunde göra motstånd. Fanns det något vi kunde göra mot armén? Vi var några stycken som sprängde en liten bro för att försvåra för militären att komma till och från en förläggning som låg i närheten av vår by.

Fast här hände ingenting förrän den 7 april. Kvart i tio på morgonen kom två flygplan och bombade vår by och några grannbyar. Efter en halvtimme försvann de men återkom senare samma dag.

Tre dagar senare anföll armén byn. Tack vare att de bengaliska poliserna hade hjälpt oss med vapen kunde vi försvara oss. Vi dödade två soldater.

Nu förstod vi vad som skulle hända, så hela familjen flydde samma natt: jag, min far och min syster. På dagarna tog vi skydd i risfälten eller i byarna längs vägen, så vi gick bara på nätterna och då vadade vi i vatten och gyttja. Två veckor senare nådde vi äntligen Assam i Indien efter att ha gått 200 kilometer.

Överallt var det kaos och människor som flydde från sina hem. De berättade så många hemska saker om hur den pakistanska armén gick fram i städer och byar. Överallt såg vi döda människor; jag kommer aldrig att glömma det.

Men vi ska befria vårt land igen. Redan nu slåss tusentals av våra bröder mot de pakistanska soldaterna. Hela det bengaliska folket stöder be-

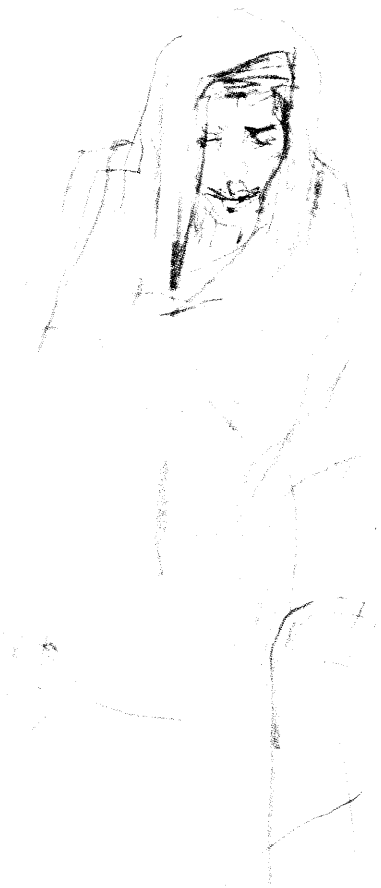

frielserörelsen och vi kommer att segra. Sen ska vi bygga upp ett nytt Bangladesh-Sonar Bangla, det gyllene Bengalen – som är fritt från förtryck. Det kommer att ta tid, men vi ska lyckas.

Juthika, två år senare

Med vår kamp ville vi att allting skulle bli annorlunda, men än har ingenting förändrats. Så ligger det till. Särskilt svårt är det i byarna. Människor är rädda; gangsters drar runt på nätterna och rånar och mördar. Sånt ska vi inte behöva acceptera i vårt Bangladesh. Det värsta är att jag tror att det finns många dåliga människor också i regeringen, som inte försöker göra det bättre.

Allting har blivit dyrare efter befrielsen. Riset kostar tre gånger så mycket nu. Den enklaste sari kostade 10 rupees innan befrielsen och nu kostar den 40–50. Jag känner till flera familjer i byn, där det bara finns en sari så att bara en kvinna i taget kan vara utomhus.

Visst är det bra att vi får ris och vete och kläder från andra länder, men vi måste lära oss att klara oss själva. Den politiska förändringen kan bara vi själva åstadkomma.

Vi måste också förändra oss själva, t ex den traditionella synen på kvinnan. Här får ju kvinnorna inte sköta nånting av skördearbetet, gubbarna är så vidskepliga att de tror att vi ska förorena skörden, fast det är bara ett sätt att hålla oss kvar på plats. Egentligen får en kvinna inte lämna hyddan utan mannens tillstånd...

Fast vid förra skörden tänkte jag att har vi nu gjort hela Bangladesh fritt så ska väl inte att bli kvar vid det gamla. En morgon tog jag skäran och gick ut och skördade ett helt risfält själv. Vilket liv det blev! Gubbarna kom och tittade och hela dagen försökte de provocera mig. Men jag brydde mig inte om det. Jag sade att om Bangladesh nu ska bli ett socialistiskt land, så ska väl kvinnor kunna arbeta på fälten likaväl som männen. □

Teckning av Lena Cronquist ur "Mitt indiska ritblock"

DET LÖPER EN

I Sverige kan vi köpa billiga kläder. Kläder sydda av underbetalda, förtryckta arbetare i tredje världen. Vår egen TEKO-industri raderas ut med ökad arbetslöshet som följd. Den internationella arbetsfördelningen, med djupa historiska rötter, fortgår. **Kristina Torsson,** *formgivare, journalist och forskare, beskriver utvecklingen och skisserar framtidsvisioner.*

Utarmningen av u-ländernas landsbygd började i och med kolonialismen. Den framväxande engelska industrin behövde dels råvaror, och dels marknader för sina industriprodukter.

Här är historien om hur Bengalen, idag Bangladesh, som kallades "paradiset på jorden" förvandlades till ett av jordens mest fattiga och underutvecklade områden.

Silket i Bengalen

I Bengalen fanns en blomstrande textilindustri långt innan de europeiska köpmännen kom dit. Textilindustrins råvaror var främst bomull och silke, som var en del av den lokala jordbruksproduktionen. I en skrift från 900-talet berättar en arabisk köpman att muslimet från Dacca inte kunde mäta sig med något han tidigare hade sett. Kvaliten var så tunn och fin att den med lätthet kunde dras genom en fingerring.

På 1820-talet tvingas de bengaliska hantverkarna av kolonialmakten att använda ett sämre och billigare industritillverkat engelskt bomullsgarn.

1828 börjar den bengaliska textilindustrin att rasa samman och på 1860-talet är den helt utraderad. På en enda generation hade det yrkeskunnande, som byggts upp under mer än tusen år försvunnit. År 1900 fanns det bara två gamla kvinnor i Dacca-området, som sades ha kvar kunskapen om hur man spann garnet till det finaste muslim.

Engelsmännen hade lyckats förvandla det som tidigare varit en blomstrande industribygd, baserad på jordbruket, till ett utarmat jordbruk uppbyggt på två huvudgrödor: ris för lokal konsumtion och jute för exportmarknaden.

Juteindustrin gav arbete i mindre omfattning ännu en tid. Men under senare delen av 1800-talet avstannade landets industriella utveckling helt.

Ullen i Sverige

Det finns i Sverige nästan ingen förädling alls kvar av råvaror som ull, lin och rayon. Utslag-

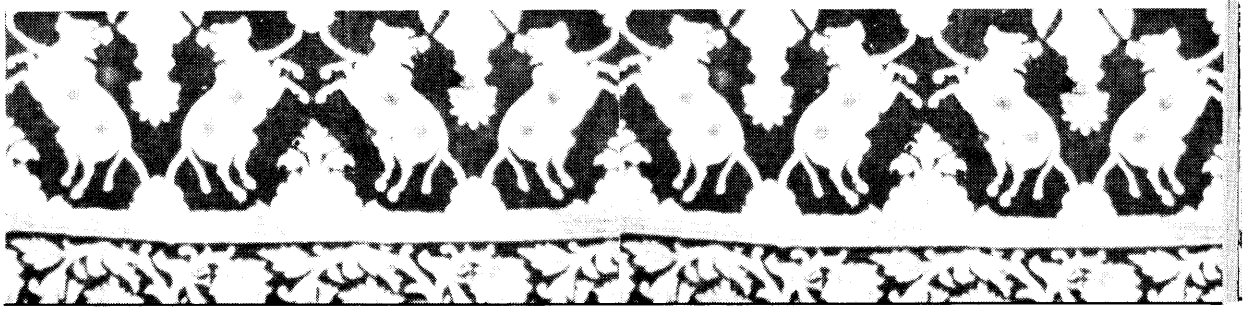

TRÅD...

ningen av den svenska ylleindustrin var nästan lika dramatisk som bomullsindustrins nedgång i Bengalen.

Genom att gå in på syntetfibermarknaden med mycket låga priser (och marknadsföring av de lättskötta produkterna, som är ett helt kapitel för sig) lyckades man med att slå ut den svenska ylleindustrin nästan totalt.

Under en 20-årsperiod 1950–1970 lades 72 yllefabriker ned. 1977 fanns inte ens 10 procent kvar av 1965 års produktionsvolym!

De få yllefabriker som finns kvar i Sverige idag, arbetar huvudsakligen med syntetfibrer. Syntetfibrer är mera rationella och lönsamma än ullen för den enskilde fabrikanten. Bara ett minimum av den svenska ullen kan tas tillvara i Sverige. Ur samhällsekonomisk synpunkt är det ett gigantiskt slöseri att inte ullen kan förädlas i Sverige.

De råvaror som används i den svenska teko-industrin är huvudsakligen bomull och syntetfibrer. Båda dessa råvaror måste transporteras långa vägar över jorden, för att förädlas i svenska fabriker. Ullen konkurrerades ut av syntetfibrerna och tvingade oss in i ett beroende av de internationella oljebolagen.

Världen delades upp

Kolonialismen delade upp världen i råvaruproducerande och förädlande (industri)länder. Den internationella arbetsdelning vi har idag är ett arv från den tiden.

Bomullen är, näst efter koppar och socker, den viktigaste exportvaran för många länder i den tredje världen. 170 miljoner människor är beroende av bomullen för sitt uppehälle. Dessa människors liv är helt i händerna på en handfull multinationella bomullsföretag. De styr bomullshandeln och dikterar priser långt över deras huvuden.

U-länderna måste producera allt mera råvaror för att kunna köpa industriländernas avancerade produkter. För många u-länder, som bara har en råvara att exportera, leder detta in i en ond cirkel av växande skulder och ökat beroende. För att klara dessa ökade skulder måste många u-länder öka sina arealer av exportgrödor på bekostnad av matgrödor för egen konsumtion.

U-länderna har i en ny ekonomiska världsordning krävt att råvarupriserna ska följa prisutvecklingen på industriländernas exportprodukter. Detta krav är fundamentalt och skulle innebära att hela den internationella arbetsdelning, som industriländernas ekonomier bygger på, skulle rasa samman.

De multinationella företagens makt ökar och det är främst de som slåss för en ohämmad internationell handel. De backas också upp av olika rapporter och utredningar (Bjurelrapporten, Bostonrapporten, Koncentrationsutredning m fl), politiker och delar av fackföreningsrörelsen.

De är alla livrädda för "protektionism" och ropar på utsopning av alla "svaga" branscher och helhjärtad satsning på svensk exportindustri!

Bomullsmuslimerna från Dacca hade olika poetiska namn för att beteckna deras finhet och lätthet. De hette t ex Baft-i-Hawa (Vävt av morgondagg), Abi-Rawan (Rinnande vatten), Shabnum (Morgondagg) och Mamal-i-Khas (Kungligt muslim).

foto Marie Nilsson

Teko-industrin är det första stora exemplet i Sverige på hur en betydande industrigren (den näst största på 50-talet) genomgår en total, global strukturomvandling.

Flera branscher kommer troligen att "struktureras" bort ur Sverige om inte medvetenheten, motståndet och kampen mot denna utveckling förs med en större intensitet och vrede än hittills.

Det ser ut som om teko-industrin i Sverige kommer att raderas ut helt under 80-talet. I början av 70-talet arbetade 75 000 inom teko-branschen. Idag har hälften av de jobben försvunnit. Mindre än 40 000 är kvar inom branschen.

Politikernas reaktionära kvinnosyn visar sig allt tydligare i den ekonomiska krisens spår. Stödet till teko-industrin blir allt mindre och idag värderas ett teko-jobb till 12 500 per anställd. Stödet till den mansdominerade varvsindustrin är 148 000 per jobb och år.

Ett typiskt exempel är företaget GEFA som tillverkar arbetskläder. Under 70-talet lade man ned fem fabriker på sju år. Samtidigt startade man nya fabriker i Portugal, Finland och Irland.

När GEFA skulle starta fabriken i Portugal, framträdde direktören i TV och försäkrade att etableringen i Portugal stärkte jobben härhemma eftersom man la de mest olönsamma delarna utomlands. 1972 hade 450 anställts i fabriken i Portugal och man började lägga ned tillverkningen i Sverige. Det året fick 180 arbetare i GEFA-fabrikerna i Ljusdal och Nykroppa sparken.

Många av dem som arbetade i fabriken i Portugal var inte mer än 14 år gamla och tjänade 5:50 om dagen.

Mellan 1969 och 1972 strejkade arbetarna i GEFA:s portugalfabrik minst 10 gånger, trots att strejker var förbjudna av den fascistiska regimen och slogs ned av polis.

De svenska arbetarna försökte få kontakt med sina portugisiska kamrater. Vid ett senare tillfälle även med strejkande kamrater i Finland, men de förhindrades av företagsledningen att få reda på vad som hände.

Jag ser det som en stor fara att arbetare i olika länder spelas ut mot varandra på detta sätt, samtidigt som kapitalet strävar efter en alltmer internationell arbetsdelning.

Vi måste finna vägar att stärka det internationella fackliga samarbetet. Detta är inte en-

foto: Kristina Torsson

bart en snävt facklig fråga utan är en fråga om möjligheten till fred, vänskap och solidaritet mellan folken i framtiden.

En ny ekonomi

Strukturomvandlingen har lett till en avfolkning och utarmning av landsbygden i både i- och u-länder. Även inom industriländerna drabbar krisen först och främst periferin, dvs landsbygden. Därför måste en ny ekonomi byggas upp utifrån landsbygdens resurser och förutsättningar.

Det innebär en produktion som utgår från de förutsättningar som finns lokalt av yrkeskunnande och råvaror. Produktionen måste i första hand tillgodose de materiella grundbehoven som mat, kläder och bostäder samt undervisning och sjukvård. Kring dessa behov och råvaror kan en kedja byggas upp som inom sig rymmer arbetsuppgifter från hantverk till avancerad teknik.

En sådan produktion kräver planmässighet och samarbete mellan producenter och konsumenter. Den måste bygga på kollektiva ägarformer.
På samma sätt måste u-länderna få stöd att bygga upp förädlingsindustrier kring lokala råvaror, som t ex bomullen.

Det finns ett gemensamt intresse för folken i alla länder att samarbeta och stödja varandra ekonomiskt. Genom forskning och utbyte av erfarenheter kan man hindra det multinationella kapitalets försök att slå sönder sådan produktion och göra oss beroende.

Hur ska det gå till?

- Bilda en fond för resor och ökad kontakt mellan arbetarna inom den internationella teko-industrin.
- Ökad forskning och upplysningsverksamhet när det gäller teko-arbetarnas situation i t ex Sydkorea.
- Aktioner mot butiksked-jor och multinationella jeans- och modeföretag som exploaterar fackligt och socialt förtryck.
- Stöd till kooperativ och löntagarägda företag genom att köpa deras produkter men också genom att komma med synpunkter.
- Stöd bildandet av flera producentkooperativ inom olika områden genom att direkt delta eller på annat sätt bidra till verksamheten.
- Samla ett register till ett internationellt kontaktnät mellan olika (kvinno-kooperativ), så de kan bygga upp handel och utbyta erfarenheter. □

Folkhemmet foto Marie Nilsson

DOM DÄRBORTA – VI HÄRHEMMA

***Kan vi vara solidariska med tredje världen och samtidigt leva gott på deras billiga produkter? Räcker det med att demonstrera och skramla med bössor? Vi måste lämna tillväxtfilosofin och vara solidariska i handling, här och nu, för deras skull och vår egen, skriver* Erni och Ola Friholt.**

Skott. Ra-ta-ta-ta. Två gestalter stupar framåt och reser sig ej mer. Det hände hösten 1975 i de otillgängliga bergen i nordvästra Argentina. En av de döda männen var svensken Svante Grände som i kraft av sin övertygelse gått med en gerillagrupp som kämpade för de förtrycktas rättigheter i Chile och Argentina.

Därom såg vi ett program på tv. Där uttalade sig många som

känt Svante och som också visste mycket om det förtryck som stora delar av de latinamerikanska folken lever under.

Eftertänksamt och lågmält berättade Svantes mor hur hon själv, efter att mer ha stått vid sidan av sin sons engagemang, blev övertygad om att både hans analys och hans handlingar var riktiga. En kvinnlig gerillakamrat, nu flykting i Europa, sade: Svante kämpade för de förtryckta och fattiga, *där han befann sig*.

Ja, där han befann sig . . . De flesta av oss befinner oss i Sverige och tror oftast att förtrycket är någon annanstans. Eftersom vi inte alla kan åka till Latinamerika, Asien eller Afrika återstår för oss att skramla med bössor eller lägga en slant.

Vi menar att detta är fel. Förtrycket finns här och nu och det kan inte bekämpas med allmosor. (Därmed inget sagt om att det är nödvändigt att samla in pengar till nödhjälp, när katastrofer har inträffat, osv.)

”Vi skramlar med bössor eller lägger en slant”

Förtrycket i Sverige och förtrycket i andra länder är likartat och hänger intimt ihop. Vad vi gör i vårt land har verkningar i andra länder.

Det finns en stigande oro hos människorna i Sverige i dag, för jobben, för framtiden. Ekonomisk kris talas det om dagligen och att vi måste exportera oss ur krisen. Bäst blir det om vi exporterar någonting som vi är bra på att tillverka, något som dessutom efterfrågas och ger goda inkomster. Och var hamnar vi då? Jo, vi hamnar t. ex. i Bofors vapenfabrik . . .

Vapenexporten är den mest lönsamma affären idag och ju längre krisen lider ju mindre gehör får moraliska synpunkter och desto fler blir exportlicenserna som svenska regeringen beviljar för vapenexport. Inte minst till regeringarna i Tredje världen. Vapnen betalas med pengar som tjänats in på export från dessa länder av det som de producerar billigt: metaller, mat och njutningsmedel.

”Vi rycker maten ur munnen på miljoner människor”

I de kapitalistiska u-länderna, dvs de flesta, ägs det mesta av åkerjorden av tämligen få storbönder och godsägare. Därför blir det stora flertalet utan jord och kan inte försörja sig själva med mat. Dessutom låter jordägarna en stor del av sina ägor ligga oanvända i taktiskt, ekonomiskt syfte.

Protestaktioner stämplas som antisociala och bekämpas med massarresteringar, misshandel och våldtäkter. Det senare är satt i system i Indien.

Trots detta fortsätter lantarbetare och en del småbönder att organisera sig till motstånd och att kräva sin del av den obrukade och brukade åkerjorden. Polisen och godsägarnas hantlangare skjuter varje år flera hundra lantarbetare till döds i sammanstötningar som ofta provocerats fram för att statuera exempel. Det gäller livet vare sig man förhåller sig passiv eller sätter sig till motvärn.

1979 slogs skörderekord i Indien. Allt kunde inte säljas inom landet, eftersom folk inte hade pengar. Därför exporterades mat i stor skala. De arealer som det för godsägare och storbönder inte lönar sig att odla mat på använder de till plantageodling av t ex jute, bomull, te, tobak, kaffe, gummi och olika nötter.

Mängder av matvaror kommer till oss från u-ländernas plantager. Den handeln lönar sig för oss och för de ägande klasserna i u-länderna. Alla betjänar vi och tjänar på multiföretagen och rycker maten ur munnen på miljoner u-landsmänniskor.

Detta samband mellan dem därborta och oss här hemma är väl känt. Men låt oss också se det som ett mått på det förtryck vi själva lever under. Vi är ju intvingade i och uppbundna av detta system. Den oro vi känner inför Bohmans, Fälldins och Ullstens svängremspolitik och sociala avrustning, den oron klarar de flesta av oss ännu inte att förvandla till konstruktiv handling. Flertalet bevakar ängsligt sina jobb, aktar sig för att uppfattas som bråkiga eller obekväma. ”Jag kan ju bli sparkad.”

Ja, att förändra det ojämlika och förtryckande världssamhället kräver ett stort mått av solidaritet och samverkan över nationsgränserna.

Den rörelse som längst brottats med att finna former för detta är arbetarrörelsen. En väg att skaffa sig en stark maktposition vore för arbetarrörelsen att uppnå full sysselsättning. Då skulle man delvis kunna undvika att de arbetslösa, reservarmén, spelas ut mot dem som har anställning men är oppositionella och politiskt aktiva, alltså obekväma.

”Ängsligt bevakar de sina jobb – man kan ju få sparken”

Staten och kapitalet skaffar sig alltid möjligheter att avskeda folk. Kapitalismens ständiga kriser, strukturomvandlingar, lågkonjunkturer m. m. hindrar att ett enskilt land uppnår full sysselsättning. Allt risktagande som ytterligare äventyrar sysselsättningen, även på kort sikt, betraktas därför av arbetarrörelsen idag som uteslutet. Ka-

Självtillit?

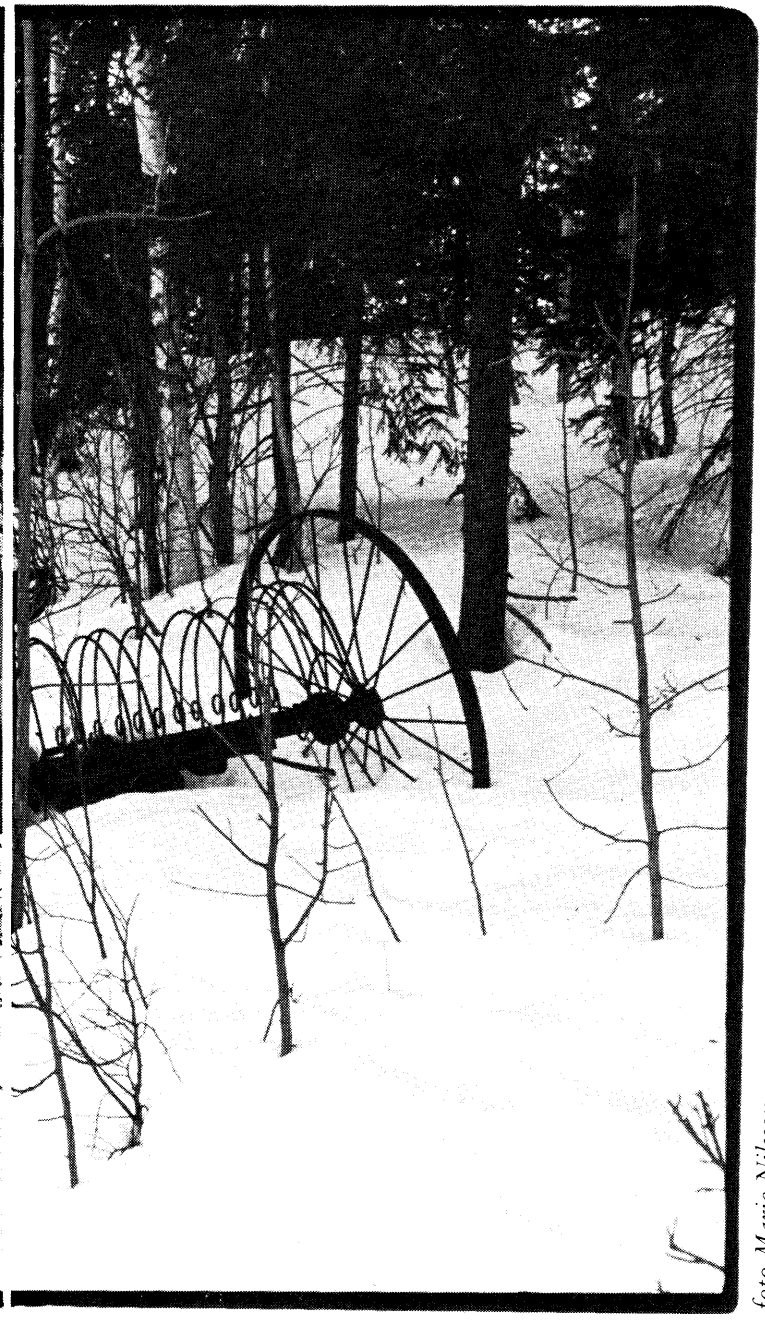

foto Marie Nilsson

pitalismens spelregler antas som givna ramar.

Det är svårt för andra rörelser med en annan teoretisk utgångspunkt att vinna något gehör och intresse från arbetarnas stora organisationer. De många fristående aktionsgrupper som finns tycks dömda att förbli isolerade diskussions- eller välgörenhetsföreningar.

Miljörörelsens logiska och berättigade krav blir stämplade som orealistiska. Fredsrörelsens, kvinnorörelsens och den revolutionära vänsterns likasa. Solidaritetsgrupperna får nöja sig med att be om pengar till stöd för andra länders revolutioner.

Är det inte bara rädsla utan också bekvämlighet och tilltro till att det "reder sig ändå" pa samma sätt som det hittills gjort, som får arbetarrörelsen att hålla fast vid tillväxt- och fördelningsfilosofin?

Varför tar man inte upp de internationellt väl förankrade och spridda idéerna om ökat oberoende genom minskat handelsberoende, ökad självförsörjning och satsning pa livskvaliteter som inte kan mätas i antal telefoner eller tv-apparater?

"Rädsla och bekvämlighet får arbetarrörelsen att hålla fast vid tillväxtfilosofin"

Det radikala samhällstänkande som utvecklas inom de övriga rörelserna tycks inom arbetarrörelsen falla platt. "Visst förstår vi tanken, men det gäller våra jobb först och främst" är det stående svaret. Tror man att allt faller samman om vi börjar orientera vår ekonomiska politik i nya banor?

Varje övergång till något nytt ter sig självklart riskfyllt. Man vet vad man har men inte vad man får. Då krisen ökar blir därför den logiska följden att arbetarrörelsen allt ihärdigare biter sig fast i det nuvarande lönsamhets- och exportmarknadstänkandet.

Alltfler jobb hotas. Alltså satsas det ännu hårdare efter gamla principer. Hur länge? Vad händer då alltfler känner paniken att själva falla igenom vid nästa företagsnedläggning? Blir det då läge för sansade diskussioner om svåra men nödvändiga alternativa lösningar?

En uppenbart olöslig motsättning ligger i dagens exporttillväxt-filosofi: Framgång för oss själva betyder bakslag för någon annan. Konkurrenter upplevs som hot. Det blir gångbart med allt hårdare tag både inåt och utåt. Hur ska en internationell solidaritet kunna växa då? Hur kan den växa nu?

Då SKF skulle lägga ned sin fabrik i Paris reste franska arbetare till Göteborg för att be om stöd från facket vid SKF där. Av detta blev intet, eftersom de svenska arbetarna insåg att deras egna jobb var i fara om de franska fick behålla sina.

Då skogsarbetarna i Kanada strejkar uttrycker de svenska fackliga ledarna sin tillfredsställelse över att svenska företag övertar de kanadensiskas kunder. . .

Allt detta är logiskt inom vårt internationella system. Men ur mänsklig synpunkt är det ologiskt och rentav omänskligt. Att den senare värderingen är den rätta visas bl. a. av FNs deklaration om de mänskliga rättigheterna (om nu någon vill ha en internationellt erkänd dokumentation av hur vi alla innnerst inne vill ha världen ordnad). Men förtrycket av svenska folket är idag så stort att detta folk godtar den totala motsägelsen mellan kapitalets logik och människans.

En solidarisk politik kan inte föras i Sverige eller någon annanstans så länge flertalet känner sig maktlösa och accepterar att vara det. De maktlösa i alla länder har alla samma kamp att föra, en kamp för egen överlevnad och en kamp för alla andras.

Den kampen kan inte föras med framgång inom de nätverk av orättfärdiga handelsberoenden som nu finns och som ger möjlighet till maktspråk och påtryckningar mot dem som vill skapa rättvisa.

Ill. Gunilla Borgström

”Det handlar som alltid om fosterlandet”

En regional eller nationell självförsörjningspolitik eftersträvas öppet av vissa u-länder och är självklart nödvändig även för oss i Sverige. Det handlar som alltid om fosterland, men inte för dess rikemäns skull utan för dess människors.

Då kapitalet vill föra oss i krig mot varann talas det också om fosterlandet. Det är effektivt, för det är ett positivt begrepp, en överblickbar enhet, den bit av jorden man själv känner att man hör ihop med. Kapitalets metod är att spela på det som upplevs positivt av oss alla, även om kapitalets syfte med anspelningen är negativt: att behålla makten och få oss att lyda.

Det gäller för oss att klart se vari det positiva med fosterlandet ligger. Det nationella perspektivet är stort nog för var och en av oss, stort nog för att vi ska förstå hur världen i övrigt fungerar. Och det är logiskt och rimligt att arbeta med små enheter, som kan överblickas och i allt väsentligt kontrolleras av oss själva.

”Självtillit är något mer än självförsörjning”

För att skapa sådana enheter lokalt och på våra egna villkor fordras att vi bryter det nu alltför starka beroendet av och känsligheten för påtryckningar på export- och importmarknaden. Inom små enheter kan man lättare se vad som är bra för alla, vad som är rätt och fel, sunt och osunt. De små enheterna kan ge mer av delaktighet och medansvar, av personkännedom, vänskap och fritt åsiktsutbyte.

Kapitalets nationsbegrepp är det snävt egoistiska: Det är bra för nationen med vapenexport, med försvarsallianser, med blockpolitik i stil med EG, med bundet bistånd m. m. I ”nationens intresse” säger de, som Ullsten, att om vår gemensamma kaka hela tiden kan fortsätta att växa så blir det större utrymme för att dela med oss till fattigare länder (baka större kaka så blir det fler smulor. . .). Dessa fattigare länder som blivit just fattiga genom det internationella och nationella kapitalets utsugarpolitik. . .

Det för *oss* nationellt riktiga är *självtillit*, det vill säga tron på att vi kan bygga upp en egen försörjning med livsnödvändiga varor, organiserad så att ingen kan beröva oss dem genom orättfärdiga handelsvillkor eller militärt ingripande.

Självtilliten är något mer än självförsörjning, det är en förmåga att samarbeta, att finna sig i de begränsningar som vi med öppna ögon måste ålägga oss för att alla ska ha samma rättigheter och samma möjligheter, inte teoretiskt, som det är nu, utan praktiskt, i arbete och fritid.

Nu fattas viktiga beslut i slutna styrelserum, beslut som binder oss vid orättfärdigt handelsutbyte, som berövar oss arbetsglädje genom att göra arbetet mekaniskt och meningslöst.

Självtilliten är inte egoistisk utan solidarisk. Om hur en sådan ekonomi och ett sådant samhällsliv kan vara organiserat har Mahatma Gandhi i Indien, Mao Tse Tung i Kina, Nyerere i Tanzania och Galtung i Norge talat om, bland andra.

"Teoretisk mat blir man inte fet av"

Solidariteten består i att man stöder var och en som på sin ort försöker uppnå samma mål som man själv strävar efter. Idag påstås det att vi alla ska tjäna på att konkurrera med varandra, att alla ska öka sin export av lönsamma varor och tillskansa sig större marknadsandelar. Som om det alltid funnes mer att dela på och samsas om än hundra procent. . .

Nej, en realistisk politik tillerkänner alla andra samma rätt till *faktiska* andelar av världens resurser. Teoretisk mat blir man inte fet av. Solidaritet är att ta konsekvenserna av detta.

Alternativrörelsen i Sverige, ja i hela västvärlden, växer nu till i dessa insikter. På seminarier diskuteras inte *om* utan *hur* vi ska bygga ett självförsörjande Norden. Samverkan mellan olika rörelser bidrar till att en värdegemenskap växer fram. I Göteborg samverkar t. ex. 10 organisationer sen ett år tillbaka i ett forum som kallas Fredsam. Miljörörelsen hade i år ett sommarläger på temat alternativrörelsen i samverkan.

Även inom arbetarrörelsen finns grupper som i framtiden kan samverka med organisationerna, t ex livsmedelsarbetarna och grafikerna. Och i Danmark hölls i våras en konferens av 1 200 fackliga ombud för att diskutera nedrustning. Inbjuden talare var Maj Britt Theorin.

Även i u-länder finns alternativrörelser. I södra Indien slog sig nyligen 17 organisationer samman för att uppträda gemensamt och ge varandra moraliskt, juridiskt och organisatoriskt stöd. Idé- och erfarenhetsmässigt står de på ungefär samma grund vi här skisserat. Deras organisation heter FAG, Federation of Action Gruoups. De arbetar på Indiens landsbygd och i slummen i städerna med medvetandegörande pedagogik, med organisering av arbetare, av kvinnor och ungdom. Naturligtvis vill de belysa förtrycket och tala för oberoende och självtillit. För dem gäller samma risk som för andra folkrörelser i Indien och i Sverige, att trakasseras eller inlemmas i systemet. . .

"Det är inte självklarare att kämpa som gerillasoldat än att vara solidarisk här i Sverige"

Att vara solidarisk kan vara att ge dem moraliskt stöd och publicitet. Det kan också vara att hålla kontakt och utbyta erfarenheter och kunskaper. Men främst är det att arbeta för att svensk handel, svenskt bistånd och svensk ideologi skapar större rättvisa, minskar utsugningen av tredje världen och i Sverige. Dit kan vi bara komma genom att resa oss upp och delta i debatten och beslutsfattandet här hemma, där vi befinner oss.

"Solidaritet kan inte tas på avbetalning"

Det största bidrag vi kan ge till solidariteten ute och hemma är att ta strid för självtillit självförsörjning och inge varandra mod. Det är inte enklare och självklarare att kämpa som Svante Grände i Chile och Argentina än att vara solidarisk här i Sverige. Solidariteten kräver att vi riskerar något för att nå rättvisa.

Vi inbillar oss gärna att det förtryck som finns i Latinamerika eller Indien alltid är tydligt och påtagligt, att man ser vem som är skurk och vem som är offer.

Men så är det sällan. Gatorna och byvägarna ligger där stilla i solen. Folk går av och an. Ändå krävs det hela tiden liv, liksom det krävs liv bakom gardinerna i självmordslägenheten i arbetslöshetens Sverige. Det är detta vi måste lära oss att ta tag i och göra synligt, ta fram alternativ.

Lika omöjligt som det ter sig för en fattig indier eller chilenare att bana en ny väg för sitt land, lika omöjligt kan det te sig för oss att göra det i Sverige. Frostig tystnad, hån och tillmälen möter oss. Men en konstruktiv strävan är mer värd än hån och tillmälen. Den är dessutom början till solidariteten. Solidaritet kan inte fås på avbetalning. Dess pris betalas från början, och det är priset man känner igen den. □

bild Sture Johannesson

Terrorist eller hjälte?

Ingen, sa han, hade glömt att en modig man vid namn Glazos under andra världskriget tagit sig upp på Akropolis och slitit ner den tyska flaggan från flaggstången nära ingången. En sensationell gest, en bragd som nu blivit legend och som barnen läste om i skolböckerna. Men vad hade denna gest tjänat till förutom att slå världen med häpnad och skymfa inkräktaren? Hade den kanske fått folket att resa sig, hade den haft någon inverkan på händelsernas förlopp? Sensationella gester, privata hjältedåd, har aldrig någon inverkan på verkligheten: de är utslag av individuellt och ytligt högmod, romantiska griller som självändamål just därför att de är och förblir enstaka företeelser. Tyvärr var grekerna mästare på sånt, det fanns till och med en essä av Bertrand Russell om detta. Russell hävdade nämligen att medborgarna i en grekisk *polis* drevs av en primitiv, det vill säga tanklös och föga vis patriotism. Styrkan i deras glöd ledde visserligen till personliga framgångar, men dylika framgångar gagnade inte hela *polis* och när allt kom till kritan var de inget annat än symboler för politiska oduglighet. För övrigt behövde man inte ta till Rusell för att förstå att den höga förebilden inte tjänar till att mobilisera massorna utan tvärtom avskräcker dem, ty eftersom de känner sig uteslutna och skrämda av ens eller ett fåtals tapperhet, blir de blockerade av mindervärdighetskomplex. Slutsats: hjältens uppoffring är en akt av egoism. "Egoism?" Din fråga klatschade till som en örfil." Ja, en akt av egoism. Eller borde jag kanske säga narcissim? Ett misstag helt visst." "Narcissm? Misstag?" Den här gången lät frågan som en pisksnärt. "Ja, Alekos, misstag. Du är på väg att begå samma misstag som för fem år sen: Jag har redan förklarat att diktaturen inte utplånas genom att man spelar ensam hjälte eller på egen hand eliminerar en tyrann. De utplånas genom att man uppfostrar massorna till gemensam revolt, till organiserad kamp. Så fort en tyrann dör kommer annars en annan i hans ställe och allt blir som förut." Jag såg att du bet hårt i pipskaftet. "Så jag skulle alltså inte betytt något, jag betyder ingenting." "Det är inte det jag menar, Alekos, jag gör inget ideologiskt problem av det, jag granskar det hela ur ideologisk synvinkel och försöker resonera förnuftigt. Det går inte att förneka att det finns en god portion fåfänga hos en hjälte!" "Fåfänga?!" Du for upp med ett skutt och det hördes ett rosslande läte från honom: du hade gripit tag i hans slips och drog åt den om halsen på honom. "Hör på mig, din ordbajsare! Den som inte äger kurage söker alltid skydd under de ideologiska motivens paraply! Den som inte har nån tro gömmer sig alltid bakom förnuftets vindskydd! Var var du, din ordbajasare, vad gjorde du när jag låg på tortyrbänken och väntade på att bli avrättad? Skrev du böcker för att fostra folket? För att organisera massorna för år tvåtusentrehundratrettiotre? Ut härifrån. Uuuut!" Sen bröt du samman i tröstlöst gråt.

★

Det var precis som du sagt den där eftermiddagen efter resan till Kreta: " Jag kommer alltid att vara obekväm för alla. I vilket land som helst, under vilken regim som helst." Med andra ord: vart du än begav dig skulle du förbli plantan som är omöjlig att katalogisera, som föds för att skapa oreda i skogen och som alltså bör rensas bort, utrotas. Här eller där skulle de till slut undanröja dig. Och inte på grund av det du ville göra, väpnat motstånd bland bergen, attacker mot militärförläggningar, radiostationer för att mana folket till revolt, utan på grund av vad du var, på grund av din unika egenskap som upprorisk poet, fri från alla hämningar, dogmer, tabun, till och med från begreppen tillåtet och otillåtet, på grund av din enastående ställning som ensam hjälte, fastklamrad vid drömmens och fantasins illusioner. Den upproriske poeten, den ensamme hjälten, är en individ utan anhängare: han samlar inte massor på torgen, han framkallar inga revolutioner. Men han förbereder dem. Även om han inte åstadkommer något omedelbart och konkret, även om han uttrycker sig medels galna påhitt, även om han blir bortstött och förolämpad, rör han om vattnet i den lugna dammen, gör sprickor i vallarna till den hämmande konformismen och irriterar förtryckarna. Vad han än säger eller företar sig, även en avbruten mening, ett misslyckat företag, blir det i själva verket till ett frö som är ämnat att blomma, en doft som stannar kvar i luften, en modell för de andra växterna, för oss som inte äger hans mod, hans klarsynthet och hans anlag. Och både dammen och förtryckarna vet att han är den verkliga fienden, den verkliga faran som bör förintas. De vet till och med att han inte kan ersättas eller kopieras: världshistorien har givit oss talrika bevis på att när en ledare dör uppfinner man en ny, när en handlingskraftig man dör hittar man en ny. Men när en poet dör, när en hjälte undanröjes, bildas ett tomrum som inte går att fylla och man måste vänta tills gudarna låter honom återuppstå. Var och när vet ingen. □

Detta är ett utdrag ur **Oriana Fallacis** roman **"En man"** (ALBA, övers. Barbro Andersson)

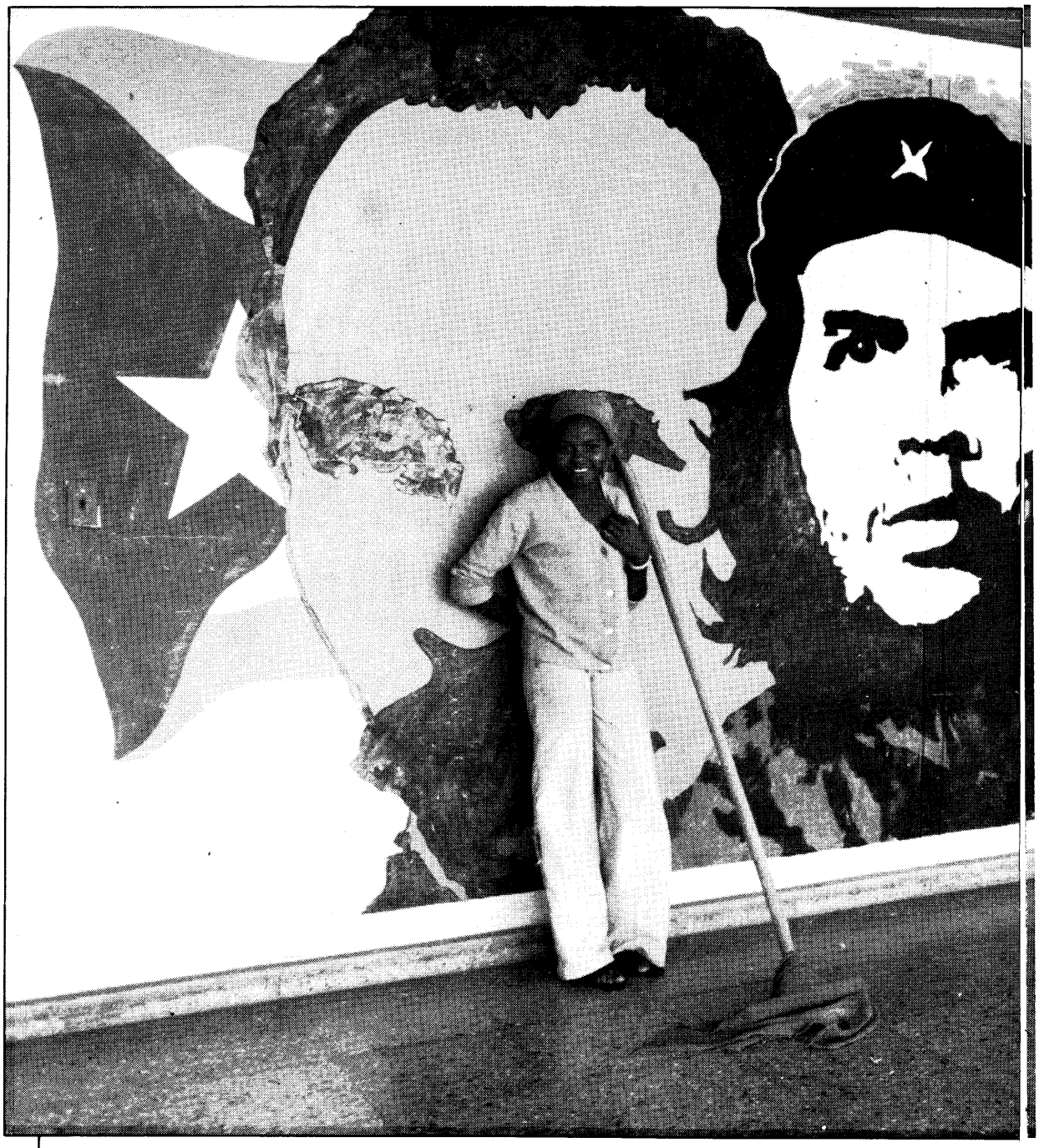

foto Marie Nilsson

Snacka om hjältar...

PASSIONEN – FLYKT ELLER KRAFT?

En gammal succé, Kameliadamen, sätts i höst upp på Stockholms Stadsteater i en nytolkning av Margareta Garpe. *Är detta passionsdrama från 1800-talet aktuellt 1981, frågar* Ulrika Knutsson. *Ulrika har också lyssnat på ett samtal om passionens villkor, mellan regissören* Gunilla Berg *och* Lennart Svensson, *som spelar Armands roll.*

– Marguerite och Armand har det gemensamt med alla litteraturens stora kärlekspar, att de till slut blir omöjliga i samhällets ögon. Det är samma sak med Tristan och Isolde, Romeo och Julia – en eller båda måste dö. Det är naturligt eftersom de stora passionerna uppstår när samhället inte har rum för starka känslor, säger Margareta Garpe, dramatiker och regissör i Stockholm, som givit sig i kast med Kameliadamen.

Kameliadamen dog 1847 men är i högsta grad levande som en av de största romantiska Myterna – den undersköna kurtisanen som offrade sig för sin kärlek.

Genom henne lever också hennes "upphovsman" Alexandre Dumas d y som skrev sin roman och pjäs efter levande modell. Alphonsine Plessis, eller Marie Duplessis, som hon kallade sig, var hans älskarinna.

Eftersom hennes andra älskare och belackare var i livet, kallade han henne Marguerite Gautier. Pjäsen blev skandal och succé – en hora på scen! – och Dumas blev rik.

Handlingen är enkel. Marguerite Gautier, uppburen kokott redan dödsmärkt av lungsoten, lämnar salongerna för en kärlekssemester i lantlig idyll tillsammans med älskaren Armand Duval. Hennes övriga älskare och inkomstkällor, vännerna och hela det mondäna Paris häpnar. Armands far, tullchefen Duval, finner inte behag i förbindelsen. Han avtvingar Marguerite ett löfte att lämna Armand, eftersom deras förhållande är ett hot mot hans rykte och sociala ställning och hans systers stundande äktenskap. Marguerite offrar både kärlek och hälsa för Armands skull, och dör. Hon blir en symbol för den rena, tragiska kärleken och har genom offret tvättat sina synder vita.

Genom henne lever också de stjärnor som återgivit den odödliga hostan på scen och vi-

ta duken. Sarah Bernardt och Greta Garbo – själva nästan lika stora Myter.

Margareta Garpes version av Kameliadamen har likheter med originalet, men perspektiven förskjuts. Hon har undersökt och omvärderat Marguerite Gautier i en nyläsning. Bland annat får vi utsagt en del av den unge älskarens, Armand, motiv.

Han är ett romantiskt barn av sin tid, men han är inte galen. I Dumas' version är det till synes ödet som rår. Som regissören, Gunilla Berg, säger: "Hos Dumas drabbas två människor av passionen. Här är det två personer, som i ett visst utvecklingsstadium, väljer passionen."

Armand är mäktig starka känslor, men han låter sig inte förblindas. Det är följaktligen han som tvingar sig att mörda Marguerite, annars skulle hon Pdra med sig honom ner i lidelsernas inferno. Och borgarens liv är lidelsefritt.

Den borgerliga känslostorm som Dumas dissekerar var ett mode som hänvisades till särskilda fållor i tillvaron – operalogen, kurtisanens gemak etc. I familjen (och på börsen!) skulle passionen ställt till förödande oreda. Nej, även känslan måste sortera under kontroll.

Margareta Garpe renodlar det tema som finns hos Dumas; hur Marguerites passion blir ett hot mot samhället, och mot Armands existens. I Garpes pjäs smälter Armand samman med sin framtid, i form av fadern, tullchef Duval. Därför finns ingen annan utväg – Armand måste själv kväva den älskade, kväva kraven på fullständig hängivelse.

Varför väljer man att ställa Kameliadamen på scen igen, 1981?

– En orsak till att Kameliadamen överlevt är att det är en STOR primadonneroll, och sådana är det ont om i världsdramatiken. Det är sannerligen dags att återerövra de stora primadonnorna som omöjligt kan ha överlevt enbart genom skönhet, gester och stora toiletter.

– De magnifika primadonnorna är inga enkla bilder, bakom allt romantiskt prål. Både Kameliadamen och t ex Scarlett O'Hara i Borta med vinden är ju starka och lynniga kvinnor som tillåter sig mycket mer än vad de flesta av oss gör i vardagen.

Det är primadonnornas bleka återskeen som möter oss hos Sigge Stark, Barbara Cartland, för att inte tala om tusen exemplar av manlig populärfiktion, där glansen falnat helt. Det är Hollywood som bäst kan återge flammorna och suga tag i känslorna så att åskådaren hisnar. Och den som skärskådar amerikansk spelfilm, särskilt under 30-talet, ska se att ibland tilläts kvinnorna välja och handla. En primadonna är inte bara objekt, hon är subjekt – även som hora och häxa – kanske ligger något av mytens slitstyrka där?

– Men Kameliadamen är i mycket också en projektion av männens drömmar. Bakom henne finns den beskyddande Fadersgestalten, den Brutale älskaren och den Romantiske älskaren.

Men i er version på Stadsteatern sliter hon sig loss ur projektionen och blir sitt eget jag, även om det sker på dödsbädden?

– Kameliadamen är en utmaning. Dumas skapade en sedeskildring för borgerskapets män. Vi spelar nästan samma pjäs, men som sedeskildring för Stadsteaterns kvinnliga publik.

Kanske samma publik som strömmat till Garpe/Ostens kollektivpjäser Jösses Flickor och Fabriksflickorna. Är inte steget långt till kurtisanernas Paris?

– Nej, det tycker jag inte. Litteratur är att undersöka, och vi vill undersöka de klassiska klichéerna som format vårt medvetande. Kärleken är ju ett omtyckt ämne, för oss alla...

– Ett av kvinnans stora problem har varit att förena kärleken till mannen med att inte låta sig förtryckas. Kärleken beror alltid av hur människor väljer varandra. Om vi väljer utifrån våra brister, eller ur kraft och överskott för ett gemensamt mål.

– Detta är fortfarande något väsentligt för kvinnorörelsen att arbeta med i stället för att som nu ofta sker, ge upp och dra sig in i de separatistiska fållorna.

STOCKHOLMS STADSTEATERS Stora scen

Kameliadamens kärlek och död

av Margareta Garpe efter Alexandre Dumas d.y.:s roman

PREMIÄR DEN 18 SEPTEMBER 1981

Biljetter à 36:- (ord. pris 50:-) beställer du genom Skådebanan 08/16 00 20

Lever passionen av kärlek allenast? Lever förresten? Kameliadamen går under i sin passion. Marguerite Gautier dog 1847, men Margareta Garpe har valt att låta romansen utspela sig ett år senare, under februarirevolutionen 1848.

Pöbeln står mot salongernas namngivna societet, revolt mot resignation, passion mot passion . . .

Gunilla: Passionen, och då inte bara i betydelsen kärlek, är en otrolig kraft! Passion betyder att man finns till och kan uträtta underverk. Den är svår att kontrollera och därför farlig.

Lennart: Marguerite och Armand isolerar sig helt i sin kärlek. Utanför brinner Paris, men de väljer att fly och väver in sig i varandra.

Gunilla: Ja, de sitter där med sin passion men har ingenstans att göra av den. På så sätt vänder den också en farlig sida inåt. De börjar tära på varandra, förtära varandra. Passionen blir besatthet och sjukdom. De överför verkliga händelser på sitt overkliga tillstånd. Paris med skottlossning och blodbad blir bara yttre tecken på deras egen extas.

Lennart: Är inte detta en typiskt borgerlig tanke? När det verkligen gäller, då väljer de att vända ryggen till. Runt omkring dem rasar februarirevolutionen. Armand säger: "Vi kan använda oss av gatans upplopp för att bli fria". Det handlar aldrig om fransmännen eller demokratin, bara om deras flykt och privata lycka.

Gunilla: Ironiskt nog blir det också deras olycka. Det är intressant att se hur omgivningen betraktar deras kärlek. När de drar sig tillbaka till landet så "stängs" Paris, och alla avundas dem deras sommaridyll. Det blir höst, pengarna tar slut, Marguerite ger upp karriären och förfalller i passion och tuberkulos. De är inte intressanta längre, annat än som varnande exempel.

Så kommer de in till Paris och då är hon en enorm utmaning för detta samhälle! Lag och ordning är återställd men Marguerite håller fast vid sin kärlek. Hon är ett hot och de stöter ut henne. Först som död kan de acceptera henne igen, men bara som Myt. De vallfärdar till hennes dödsbädd i Pspetsnäsdukar och vita kamelior.

Lennart: Hon kan, efter att ha satsat allt, inte gå tillbaka till sitt liv som kurtisan och spela alla falska roller.

Gunilla: Nej, och det är just genom passionen hon spränger maskerna och når en sanning om sig själv, i dödsögonblicket. Där hotar hon dubbelmoralen i grunden.

Lennart: Det karaktäristiska för den helgjutna passion som Marguerite och Armand upplever är att den inte har någon annan utväg än döden. Och det är hon som måste dö för att han ska överleva. Han måste döda henne för att skära av banden. Stackars Armand, han kommer aldrig att uppleva en sådan kärlek igen.

Gunilla: Åja, han klarar sig nog. Han har så mycket av fadern-tullmästaren i sig.

Lennart: Jag tror vi flyr lika mycket in i kärleken idag, minst lika mycket. Och precis som Marguerite och Armand, när de i sin isolering helt banalt tär på varandra och börjar gå skilda vägar, upplever vi detta som en störning.

Sker inte detta idag också, när vi som älskande har så dålig förankring i samhället omkring oss? Livet utanför är komplicerat och oroligt, politikerna pratar, vi förstår inte vad vi ser på TV, det talas om kris. Då är det lättare att dra sig undan, skapa en egen värld där sammanhangen är klara.

Vi avundas människor med en stark social förankring, de få som klarar av att kombinera personlig och utåtriktad lycka, där det ena befruktar det andra.

Gunilla: Just det, kärleken är en fantastisk kraft när den utnyttjas rätt. Vi får inte glömma att passionen, inte bara i kärleken, är något nödvändigt. En hängivenhet, där man glömmer sig själv. Somliga finner detta i religionen, andra i sitt arbete, andra i politiken, etc. Det är först när jag känner något riktigt djupt och äkta som jag kan åstadkomma något.

Passionen är fortfarande ett hot, om den riktas ut ur förhållandet, ut i samhället. Vi har fortfarande samma känslokontroll, samma Jantelag som säger att du ska inte tro att du är något, att du kan lära oss någonting. Att engagera sig är att ta risker, att spränga gränser. Därför är passionen nödvändig vid en viss punkt. Svårigheten är att göra den till sin tjänare, inte en despotisk herre under vilken man krossas, som Marguerite.

Just nu kan det verka som om det introverta dominerar, i samklang med håglöshet och desillusion. När en engagerad människa som Inga Thorsson säger att Fredsmarschen och kampen för ett kärnvapenfritt Norden/Europa inte är någon idé för att det inte är taktiskt, då blir man förtvivlad. Man måste ju försöka mot alla odds. En taktisk bedömning kan inte styra hoppet om fred.

En taktisk bedömning kan inte styra passionen, men vid en punkt kan man välja att rikta den utåt i gemensam handling, eller inåt, där den förtär. Pjäsen om Kameliadamens kärlek och död visar oss så många möjligheter, kanske väljer personerna fel, men möjligheterna finns. □

foto André Lafolie

foto A-M Pettersen

Fredsmarschen, årets stora manifestation för det ökade fredsarbetet, gick från Köpenhamn till Paris i sommar. Tusentals människor gick med kortare eller längre sträckor.* Mia, *fredsmarschdeltagare nummer 4266, berättar för* Tjia Torpe *vad som hände de tre sista dagsmarscherna mot Paris.

Dong, dong, dong, ljöd de taktfasta trumslagen. Vi mötte fredsmarschen den 3:e augusti, när de vandrade in i den lilla, franska byn Pont St Maxene. I täten, med trummorna, gick de orangeklädda buddistmunkarna från Hiroshima. Drygt sjuhundra brunbrända, lättklädda, svettiga och trötta deltagare hade gått med denna Fredsmarschens fyrtiofjärde dag.

Vi undrade nyfiket hur de hade haft det. Kärntruppen, på fyrtio kvinnor från Norden, och ytterligare ett femtiotal människor, hade gått hela den 1200 kilometer långa vägen från Köpenhamn mot Paris. Många människor tillkom och avvek under vägen, allteftersom man passerade genom Danmark, Tyskland, Holland, Belgien och Frankrike.

Deltagare nr 4266

Vädret hade varit dåligt i stort sett hela vägen, men sedan man passerat franska gränsen stekte solen hela dagarna. Marschen hade varit hård med långa dagsetapper och hårda politiska motsättningar, men också underbar med vidunderliga upplevelser och entusiastiskt mottagande.

Marschen slog läger vid flodstranden. Toalettvagnarna körde fram. Marketenteritältet restes, liksom ett enormt sovtält. Massor av småtält slogs upp här och var i omgivningen. Vid informationsbussen skrev jag in mig som Fredsmarschdeltagare nummer 4266.

På kvällen gick vi ner till floden där munkarna satt och spelade på sina trummor. Mörkret föll, några tände fotogenlyktor. Folk satt och pratade och sjöng i grupper. En dragspelare spelade på idrottsplatsen och några dansade gammalt. Månen sken över de stora cypresserna. Det surrade lite i luften.

Vi kröp in i det stora tältet för att sova. Det knäppte i tältduken som sakta rörde sig högt över oss. Vi låg i stillheten och kände gemenskapen mellan de trehundra därinne som alla önskade och arbetade för freden.

Morgonen därpå gick marschen vidare. Munkarna gick i täten och höll en hög marschtakt. Det var segt att gå i värmen. Det gällde att hålla sig nära munkarna. Då var det lättare att hålla tempot. Vi gick sju kilometer i taget, dessemellan var det paus i tjugo minuter.

Denna dag gick vi 25 kilometer genom svalkande vackra bokskogar och öppna, solgula majsfält som vajade i höjd med våra huvuden.

Internationell solidaritet

För oss i SKV har internationell solidaritet alltid varit ett av våra viktigare arbetsområden. Solidaritet med förtryckta och utsugna länder, med de länder, som efter lång kamp lyckats befria sig från imperialismen och börjat bygga upp sitt land på egen hand. Och framför allt solidaritet med kvinnorna och barnen i dessa länder.

Läget ser inte hoppfullt ut för världen just nu. Trots ökande militära utgifter, neutronbomber och rustningsvansinne måste vi fortsätta med fredsarbetet, som är en ljusglimt på en annars mörk himmel. Detta att fredsrörelsen växer sig starkare och lyckas väcka opinion, inte bara i Sverige utan i Europa och världen ger oss en smula hopp. Fredsmarschen är avslutad, men namninsamlingen för en kärnvapenfri zon fortsätter fram till årets slut!

I Sverige ser vi med stigande förbistring hur matpriser och hyror höjs, medan lönerna står stilla. Jobben hotas för kvinnorna i den offentliga sektorn, fabriker läggs ner. Detta måste vi protestera emot!

Kvinnor över hela världen, vi har mycket gemensamt, vi bär på "dubbla bördor". Med kvinnan i Afrika, som har 16 timmars arbetsdag, som sköter 60% av jordbruket, 50% av djurskötseln och 100% av matlagningen. Och med kvinnan i Japan, som har 46% av en mans lön. Vi måste tillsammans förändra världen! Det är ingen annan som kommer att göra det åt oss. Men vi måste ha männen med oss, måste få dem att se på världen med "kvinnliga" ögon. Genom att dela kvinnornas erfarenheter med vården av barn, sjuka och gamla, med allt som har med reproduktionen att göra få dem att inse, att vad världen *inte* behöver är kärnkraft, kärnvapen, upprustning och allt snabbare bilar. Vad världen behöver är en rättvis fördelning, en jämlik ekonomi, omtanke om livet, solidaritet med de svaga. Kanske kan vi i Sverige nå dit lagstiftningsvägen. I Japan och Afrika? Kanske genom upproret!

Eva Ekelöf

Förbundsexpeditionen kvällsöppen

Fr. o. m. september har vi kvällsöppet på förbundsexpeditio nen tisdagar och torsdagar klockan 18 och 20. Vi har inte anställt någon förbundssekreterare för i höst utan hoppas det skall gå bra att sköta expeditionen med frivilliga krafter. Är du i Stockholm, kom upp och hälsa på. Har du något på hjärtat, ring oss på dessa tider så träffar du säkert någon. Bor du i Storstockholm hoppas vi du kan ställa upp någon gång i månaden. Kontakta Helena Guilotte, tel 08-64 53 29. Välkomna till SKV:s expedition! Adress: Adolf Fredriks Kyrkogata 12, tel. 11 49 61.

Angola slåss för livet

foto Birgitta Lagerström

Nästan varje dag bombar Sydafrika någonstans i Södra Angola. Det finns inte en oskadad skola längs gränsen till Namibia. Sydafrika försöker militärt, politiskt och ekonomiskt att få Angola att förlora fotfästet eftersom Angola är ett ovärderligt stöd för befrielserörelserna ANC i Sydafrika och SWAPO i Namibia.

Den svarta befolkningen i Sydafrika och Namibia har en hård och svår kamp framför sig mot den rasistiska Botharegimen. Angola blev ett fritt land efter befrielsekriget mot den portugisiska kolonialismen. Det visar att man kommer att lyckas.

Angola som nu skulle behöva samla alla sina krafter för att bygga upp sitt land, måste alltså fortsätta att mobilisera. I stället för att äntligen i lugn och ro kunna hjälpas åt att lära varandra läsa och skriva – portugiserna lämnade en över 90-procentig analfabetism efter sig – och förbättra hälsovården för att bl a sänka den höga barnadödligheten, så måste nu kvinnor och män fortsätta att träna med kulsprutor och gräva skyttegravar.

TEODORA – EN MEDLEM I OMA

En sextioårig kvinna, Teodora, från Huambo i centrala Angola, berättade att marknaden inne i stan bombats mitt på förmiddagen just då kvinnorna gör sina uppköp. Då dödades hennes dotter Maria och lämnade sju små barn efter sig. Teodora hade just avslutat en sexmånaders kurs i folkförsvaret ODP.

– Jag kan hantera en kulspruta bra nu. Vi måste fortsätta våra döda barns kamp. Vi får aldrig ge upp. Men ibland blir jag så trött. . .

Teodora är medlem i Angolas kvinnoorganisation OMA. Under befrielsekriget började kvinnorna förstå att de också behövde en egen organisation. Det var nödvändigt att få med fler kvinnor aktivt i befrielsekampen och de behövde den också för sin egen frigörelses skull. OMA bildades i december 1961 och satte igång en mobiliseringskampanj. Kvinnorna arbetade med hälsovård och utbildning men deltog också i kampen som gerillasoldater.

När vi här hemma i slutet av sextiotalet kunde samlas och tillsammans öppet diskutera könsroller och kvinnoförtryck var Angolas kvinnor tvungna att fungera under fruktansvärda villkor. Förtrycket var tredubbelt – på grund av ras, kön och klass.

Den 2 mars tillfångatogs, torterades och mördades OMA's ordförande Deolinda Rodrigues tillsammans med fem andra OMA-medlemmar. Deolinda var 26 år gammal. Det är bara ett av tusentals exempel på vad Angola fått uppleva för att komma ur fem seklers slaveri.

Idag när vi har kunnat marschera för fred från Köpenhamn till Paris, måste Angolas kvinnor fortfarande lära sig skjuta med kulsprutor. De måste stå emot en fiende som mördar och massakrerar. Bilderna från massgravarna i Kassinga där 600 kvinnor och barn dödades, har vi sett i svenska massmedia härhemma.

FRÅN HACKA TILL TRAKTOR

OMA vill få med de angolanska kvinnorna i arbetet för att bygga en politisk, social och kulturell grund för folkdemokrati och socialism. Kvinnorna deltar i återuppbyggnadsarbetet av Angola där en nerkörd industri måste komma igång och jordbruket utvecklas. 85% av befolkningen bor på landsbygden och producerar större delen av den mat Angola behöver och råmaterialet till industrin. Jordbruket ska gradvis kollektiviseras.

För att höja jordbruksproduktionen så snabbt som möjligt satsar man mest på de stora, av portugiserna övergivna jordbruken – statliga jordbruksföretag med den modernaste teknologin. För övrigt går man försiktigt fram med kollektiviseringen. Det handlar i stället om ett slags förkooperativ – jordbruksföreningar där bönderna har sina individuella åkrar men får gemensam hjälp med rådgivare, veterinärer, utsäde och traktorer. Det går långsamt på grund av svårigheter med organisation, med distribution och annat eftersom utbildat folk saknas överallt.

Huvudparten av allt jordbruksarbete inom självhushållssektorn i Afrika görs av kvinnorna. Vad händer med kvinnorna i Angolas hackjordbruk när nu den tekniska utvecklingen drar igång – en teknik som kommer från kulturer där det anses att männen är mest lämpade för att lära sig använda teknik och maskiner? På många håll har kvinnorna tvingats från sitt arbete på landsbygden in i städerna där de hamnat i lågt betalda serviceyrken, ströjobb och prostitution.

Jag frågade Ruth Neto som är ordförande i OMA om kvinnornas ställning i Angola nu inte kommer att försämras när jordbruket mekaniseras.

– Nej, jag tror inte det. Vi har redan kvinnor som utbildas till att sköta traktorer och de ska sedan undervisa andra kvinnor. När vi bygger upp våra kooperativ har män och kvinnor samma arbeten.

SÖMNADSKOOPERATIVEN

Överallt i världen ser vi kvinnor komma efter i den här utvecklingen. Vi kvinnor når inte beslutandenivåer, kan inte och vill inte kunna maktspelet, får ingen chans att påverka en politisk utveckling med våra erfarenheter och värdering-

foto Birgitta Lagerström

ar. När kvinnor kommer in i produktionen tar männen inte sin del av reproduktionen, tar inte sin del av barnaskötsel, hemarbete och åldringsvård. Kvinnor fastnar i sina dubbelarbeten.

För att inte förbigås i utvecklingen, för att få del av undervisning och nya kunskaper och för att kunna påverka utvecklingen med våra erfarenheter måste kvinnoorganisationer finnas. För att nya idéer inte ska bryta för hårt mot djupt rotade traditioner, för att nå förståelse mellan nya och traditionella sätt att arbeta på kan man t ex som i Angola, få kvinnor att gå samman i sömnadskooperativ.

För oss i Sverige kan det kanske verka som att fortsätta med gamla könsroller men det är just genom att arbeta där kvinnor av tradition befinner sig och känner sig hemma som man kan nå fram med nya idéer och tankar.

Som medlemmar i en grupp får man kunskaper om organisation och solidaritet, viktiga både för varje medlem och för den nationella utvecklingen. Man kan både börja utvecklas själv och stödja en gemensam utveckling. Både de enskilda kvinnorna och gruppen som helhet spelar en viktig övergångsroll på vägen mot jämlikhet. Sömnadskooperativen är också ett sätt att få ner arbetslösheten bland kvinnorna, ge dem utbildning och avhjälpa bristen på kläder till hyggliga priser.

Det är därför vi valt att stödja sömnadskooperativet "11 de Novembro" i Luanda och ytterligare ett antal kooperativ i Luanda och i provinshuvudstäderna i resten av landet. Att de kooperativ som hittills startat finns i städerna beror på att det är där som de utbildade kvinnorna finns, de som ska vara lärare de första åren. Målet är att ha ett kooperativ i varje by och bostadsområde.

Vid varje kooperativ finns nu mellan åtta och tio anställda och ca 25–40 elever, som är indelade i förmiddags- och eftermiddagsgrupper. En viktig verksamhet i anslutning till sykooperativen är utbyggnad av daghem, som också sker i OMA:s regi men i samarbete med Angolas motsvarighet till socialstyrelsen. En dag i veckan ägnar man åt kurser i matlagning, näringslära och barnavård. När eleverna avslutat kursen ska de starta nya kooperativ i sitt bostadsområde.

Kooperativen behöver allting. Det är brist på tyg, de behöver symaskiner, knappar, blixtlås, tråd, fingerborgar. Vi har ingen möjlighet att ordna insamling av sådana varor men däremot är varje krona välkommen på vårt postgiro 22 69 67–8. Vi har beviljats stöd av SIDA för projektet, ett stöd som innebär att för varje krona vi samlar in lägger SIDA till fyra!

Vi som jobbar med den här insamlingen är en grupp tjejer som representerar SKV, Grupp 8 och Afrikagrupperna. Vi fungerar fint som grupp eftersom vi har det viktigaste gemensamt – vi vill bekämpa imperialismen i alla dess former och göra det tillsammans. Om du vill veta mer om projektet, om Angola eller om vårt sätt att jobba kan du ringa Susanne Jakobsson tel 08/42 25 98 eller Christina Regnell tel 08/18 43 68.

Birgitta Lagerström
Christina Regnell

KDV-kongress

På initiativ av KDV kommer en världskongress för kvinnor under rubriken *likställdhet, nationell oavhängighet, fred*, att hållas i Prag 8–13 oktober. Det blir en direkt uppföljning av kvinnokongressen i Köpenhamn.

Kvinnor från hela världen kommer att deltaga, kvinnor med olika politiska, ideologiska och religiösa åsikter. I en lång rad länder i öst och väst har det hållits förberedande möten inför kongressen, bl a har vår systerorganisation i Finland ägnat en lägervecka med flera hundra deltagare åt kongressens frågeställningar.

Från Sverige kommer det att resa fem kvinnor, därav tre från SKV, nämligen Evy Andrén, Eva Ekelöf och Erni Friholt.

SKV-fest

SKV bjuder alla medlemmar i Stockholmsdistriktet till ett festmöte på Musikhistoriska Museet lördag eftermiddag den 3 oktober.

Många av våra medlemmar i Stockholm saknar anknytning till en avdelning, vi tänkte därför att det kunde vara roligt att träffas någon gång. Gamla SKV-are kommer att berätta om sitt liv med förbundet, ordföranden skall prata lite om våra uppgifter i framtiden, och det blir underhållning och allsång och något att äta.

Vi behöver komma tillsammans för att känna vår styrka och våra möjligheter. Välkomna!

Besök från Nicaragua

I oktober får SKV besök av två kamrater från Nicaraguas kvinnoförbund, AMNLAE (Asociacion de Mujeres Nicaraguense Luisa Amanda Espinoza). Preliminärt besöksprogram med offentliga möten:

25–26/10	SKV Göteborg
27/10	Gävle
28/10	SKV Uppsala
29/10	SKV Stockholm

I samband med besöket hoppas vi kunna överlämna ett väl tilltaget belopp ur den insamling för Nicaraguas kvinnor, som SKV Uppsala startade förra hösten. Insamlingen går bl a till barn- och daghem i Nicaragua och till produktionskooperativ för kvinnor.

Vårt solidariska stöd till barnen och kvinnorna i Nicaragua är mycket viktigt nu, när USA stoppat all hjälp till landet och vill få andra länder att göra samma sak och dessutom hotar intervenera i Nicaragua.

STÖD NICARAGUA – INSAMLINGEN PÅ PG 54 31 41 – 6

Vill Du veta mer om besöket och insamlingen kontakta då Lisbet Schulz, Uppsala SKV tel 018/10 74 45 eller Eva Ekelöf, förbundsstyrelsen tel 08/15 33 08.

foto Cecilia Falk

En fattig familj i ett fat

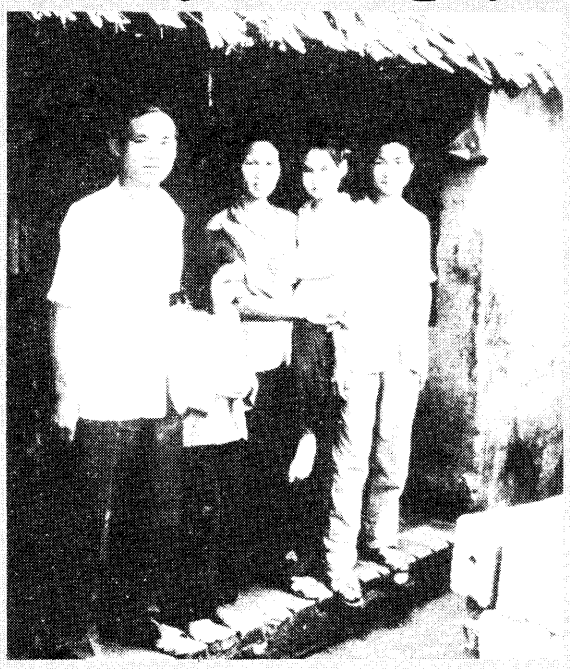

Dam Viet Thuoc var soldat i Nordvietnamesiska armén. Under en marsch längs Ho Chi Minh-leden 1968 blev han offer för USA:s kemiska krigsföring.

– Planen kom och sprayade, det blev tungt att andas, luften blev fuktig. Jag blev illamående, ögonen rann och när jag sedan blev medvetslös togs jag till ett djungelsjukhus.

Dam Viet Thuoc, hans fru Vu Thi Lam, deras 16-årige son och deras två blinda döttrar, 10 och 8 år gamla, bor i en by utanför Nam Dinh i norra Vietnam. Döttrarna har tillbakabildade ögonglober, en skada som man konstaterat har samband med att pappan kommit i kontakt med kemiska avlövningsmedel. Dom är några av många krigsskadade människor jag träffade under en resa i Vietnam i april/maj -81.

Nu, tretton år efteråt är Thuocs hälsa fortfarande dålig. Han har ständig huvudvärk, är förvirrad och talar osammanhängande, har ofta värk i lederna och kan bara sova tre eller fyra timmar per natt. Vu Thi Lam arbetar på en textilfabrik. Den bombades under kriget men är nu

Stöd insamlingen till kvinnok

Vietnamhjälpen

Transport	496 492:13
Mia Eimsheimer, Sthlm	515:—
Ingrid Sahlin, Johanneshov	10:—
Tyra Westerlund, Farsta	100:—
Brita Andersson	500:—
Ninni Rydsjö	25:—
B. och P. Lorentzon, Enskede	100:—
Ingrid Wallflet, Skellefteå	20:—
Mia Emsheimer, insamlat vid Moderna Museet	505:—
Rut Bengtsson, Sundbyberg	50:—
Vanja Gustavsson, Södertälje	25:—
Anna Pettersson, Avesta	10:—
Mia Eimsheimer, insamling	755:—
Britta Ahlbäck, Umeå	25:—
Dagmar Beckman, Malmö	200:—
Sonja Borg, Göteborg	100:—
Birgitta Johansson, Karlskoga	25:—
Astrid Andersson, Stockholm	100:—
Alli Urberg, Vällingby	30:—
Gunnel Rudin, Vingåker	62:—
Göteborgs SKV	50:—
"Gratulationer till flickan Ingela Goksör"	
Ingegerd Davidsson, Göteborg	100:—
St. Görans SKV, Sthlm	200:—
Mia Eimsheimer, Sthlm	710:—
Ingrid Ask, Malmö	25:—
Monica Vikström, Boden	100:—
Arbetsutskottet i SKV	40:—
"Gratulationer till flickan Ingela Goksör"	
Kristina Drake	100:—
Anna Pettersson, Avesta	10:—
a. Brix	20:—
Signe Jansson, Eskilstuna	50:—
M. P. Walden	10:—
Mats Skoglund	200:—
Hilda Viberg, Johanneshov	50:—
Gunnel Persson, Lund	100:—
Alice Sjöström, Vällingby	25:—
Harriet Engman, Göteborg	50:—
"Till Britta Serranders Minne"	
Marga Bustedt, Gävle	50:—
Eva John, Sthlm	50:—
Eivor Marklund, Kiruna	100:—
Louise Hagström, Skellefteå	100:—
Hillevi Österberg, Enskede	100:—
Ninni Rydsjö, Stockholm	25:—
E. Tängdahl, Göteborg	10:—
Alice Sandell, Göteborg	50:—
L. Marandi, Uppsala	50:—
Valborg Svensson, Bromma	100:—
Signe Svensson, Forsa	35:—
Kirsten Persson, Göteborg	50:—
Betsy Källström, Uppsala	50:—
Anna Vennbom, Johanneshov	50:—
Jan-Olof Eriksson, Spånga	50:—
Inga Tell, Vällingby	100:—
Sonja Klein, Uppsala	30:—
Ingrid Hillberg, Stockholm	100:—
PLO, Skara	50:—
Marianne Johansson, Hisings Backa	100:—
Helena Svensson, Motala	50:—
Mia Eimsheimer, insamling vid Moderna Museet	185:—
Birgit och Hilding Andersson, Joh	50:—
Anonym	300:—
Joakim Lentz, Åkarp	100:—
Anna-Lisa Ögemar, Karlstad	100:—
Karlshamns SKVavd	450:—
Gunnel Lindia, Uppsala	50:—
Hilda Danielsson, Ludvika	20:—
Viola Harnell, Vimmerby	25:—
Marianne Hofsten, Bromma	25:—
Anonym	100:—
Hildegard Lidholm, Enskede	25:—

tigt land

återuppbyggd. Hon är en av dom få människor jag träffade som uttrycker bitterhet och indignation. Dom flesta var försynta och dramatiserade inte.

– Jag arbetar jämt, säger Lam. När jag kommer hem från fabriken måste jag ta hand om mina flickor och min man. Jag har gått ner från 52 till 38 kg. Nu när jag vet orsaken till att flickorna föddes blinda tänker jag ofta på deras framtid, och ju mer jag tänker desto mera indignerad blir jag över detta som USA gjorde. Hon skulle vilja skicka döttrarna till en skola för blinda barn. Men det finns inte många sådana i Vietnam. Det är en fattig familj i ett fattigt land.

Mina besök på institutioner för handikappade gav ett starkt intryck av brist. Det fattas hörapparater till barn som fått hörselskador av tryckvågor från bomber. Det fattas rullstolar till människor som har obrukbara ben. Det fattas material till proteser. Det fattas papper till böcker med blindskrift. Det fattas . . . Exemplen är otaliga. Vietnam behöver hjälp!

Mari Sandström

Besök från Vietnam

I mitten av augusti besöktes SKV av Doung Thi Duyen från Vietnams kvinnoförbund. Hon berättade om återuppbyggnadsarbetet, jämlikhetssträvanden och om olika projekt som bidrar till förbundets verksamhet. Kvinnorna syr kläder, gör tavlor och har egna odlingar m.m.

Vi diskuterade också SKV:s Vietnamprojekt och fick veta att vi måste ha kontinuerlig kontakt med Vietnams ambassad och följa upp sändningarna av utrustning till mödrarvårdcentralerna, för att det hela ska fungera.

Duong Thi Duyen framförde de varmaste hälsningar till oss alla från de vietnamesiska kvinnorna och önskade att de fina förbindelser vi haft skall bestå och fördjupas. Hon tackade för det stöd vi givit dem i deras kamp mot fransmän och amerikaner.

kliniker i Vietnam pg 513 23–4

Åke Malmqvist	100:—
Iris Nilsson	500:—
Elise Mellgren	50:—
M. Berg, Hägersten	100:—
Anna Pettersson, Avesta	10:—
H. Ek, Spånga	40:—
Kirsten Persson, Göteborg	50:—
Nora Lindqvist, Norrtälje	50:—
Katarina Nordenfalk, Sollentuna	100:—
G. Palmstierna-Weiss, Stockholm	100:—
Linnea Berggren, Uppsala	25:—
Lilian Dahlberg, Piteå	50:—
Gun-Britt Karlsson, Stigtomta	200:—
Karin o. Ingvar Engven, Borlänge	20:—
Siri Pettersson, Kungsör	40:—
Anonym	20:—
Gustavsson, Lund	50:—
Kerstin Sköld, Falun	50:—
M. Henriksson, Linköping	50:—
Anonym	50:—
Märta Hermansson, Sthlm	100:—
A. Brogren, Gbg	50:—
A. B. Samuelsson	25:—
Maja Bolling, Sigtuna	200:—
Sand Andersson, Västerås	25:—
Christina Tunvall, Uppsala	50:—
Naima Zander o. B. Andersson, Joh	200:—
Ruth Hillarp, Joh	50:—
Gun-Britt Karlsson, Stigtomta	200:—
Ingela Sundgren o. P. Bogren, Norsborg	50:—
Lene rosenkvist, Lund	100:—
Margareta Hjelm, Sthlm	100:—
Gerd Ahlgren-Cederberg, Lycksele	100:—
Thomas Lindqvist, Sthlm	100:—
Tyra Westerlund, Farsta	100:—
Gunilla Silverberg, Sthlm	50:—
Ingrid Larsson, Sala	25:—
Kristina Thunvall, Uppsala	100:—
Gunilla Petren, Styrsö	50:—
H. Österberg, Enskede	100:—
K. Rydberg	200:—
Karin Lundmark	25:—
Annika Gustavsson	200:—
Linnea Berggren, Uppsala	100:—
"Till Astrid Berggrens minne" Elma Gustavsson, Joh	200:—
Eva Lidman, Bromma	50:—
M. Andersson, Ludvika	50:—
Dagmar Beckman, Malmö	500:—
Irene Johansson, Rinkeby	10:—
Anonym	50:—
Ingela Goksör, Gbg	100:—
Elisabeth Dahlen, Lycksele	25:—
Gertrud Gidlund, Sthlm	20:—
Britt-Marie Ekoft, Stigtomta	100:—
Monica Larsson, Sundsvall	20:—
Gunnel o. Hille Ekvall, Uppsala	50:—
Inger Lind, Nacka	25:—
Anne Jakobson, Knivsta	50:—
Lars Eskilsson	300:—
Alf Svensson, Annestad	50:—
Lilly Andersson, Alafors	50:—
B. Johansson, Karlstad	100:—
Anna Pettersson, Avesta	10:—
Josefin Block, Järfälla	25:—
Margareta Varenius, Gbg	25:—
ElseMarie Örback	100:—
S:t Görans SKV, Sthlm	250:—
Från Eva Danielssons 70-års-dag Johanneshov	1 000:—
Eva Lindkvist, Nacka	20:—
Summa:	511 840:13

Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Box 3120 103 62 Stockholm Tel: 08/11 49 61 Tis och tors 18–20

Postgiro 50 50 95-0 Insamlingskonto 5 13 23-4

SKV är partipolitiskt obundet och verkar för ett demokratiskt samhälle med en ekonomi som inte bygger på profit utan på människors behov, ett samhälle fritt från alla former av förtryck.

Förbundets målsättning är att verka för jämlikhet mellan kvinnor och män och för kvinnornas deltagande på alla områden av det ekonomiska, sociala och politiska livet, samt att verka för ett socialt och ekonomiskt rättvist samhälle där alla har ett meningsfullt arbete.

● Att verka för ett samhälle där alla barn och ungdomar kan känna trygghet och har lika värde, och där de tillförsäkras fysisk och psykisk hälsa och ges samma utbildningsmöjligheter.

● Att verka för fred, allt framtidsarbetes grundval – mot krig och imperialism, krigens främsta orsak. Förbundet vill verka för allmän och total nedrustning.

● Att verka för skydd av vår egen och framtida generationers miljö, för ett resursbevarande samhälle som tar hänsyn till människors verkliga behov och sambanden i naturen.

● Att verka för solidaritet mellan folken, för folkens nationella oberoende, för de förtrycktas befrielsekamp, för en värld fri från varje form av ekonomiskt, politiskt, socialt och kulturellt förtryck, mot fascism och rasism. Att bekämpa all kommersiell exploatering av såväl vuxna som barn.

SKV har i korthet följande historia. 1914 bildades Föreningen Frisinnade Kvinnor under parollen: Mot krigspsykos, för demokrati och kvinnors likställighet. År 1931 utvidgades förbundet så att ett samarbete blev möjligt mellan alla kvinnor som önskade en samhällsutveckling i vänsterriktning. Då fick förbundet sitt nuvarande namn.

År 1946 anslöts Svenska Kvinnors Vänsterförbund (Swedish Women's Left Federation) till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, KDV, (Women's International Democratic Federation, WIDF).

KDV har 129 anslutna organisationer i 114 länder med flera hundra miljoner medlemmar. KDV har tillerkänts konsultativ status hos FN:s ekonomiska och sociala råd samt hos UNESCO. Denna status innebär rätt att yttra sig vid sammanträden och att framlägga egna förslag muntligen eller skriftligen.

SKV-avdelningar

Arvika
Brita Tener
Högasvägen 4
671 00 Arvika

Ambjörby
Ellen Eriksson
Box 414
680 52 Ambjörby
Tel 0563/802 32

Båtskärsnäs
Lilly Johansson
Box 203
950 54 Båtskärsnäs

Deje-Forshaga
Monica Ranung
Bokliden 20
667 00 Forshaga
Tel. 054/705 34

Finspång
Anna-Lisa Göransson
Grytgölsvägen 24
612 00 Finspång

Gotland
Gunilla Manneke
S:t Klemensgatan 3
621 00 Visby

Göteborgsdistriktet
Evy Andrén
Barytongatan 4
421 38 V:a Frölunda
Tel 031/47 40 02

Huskvarna
Ingrid Nilsson
Munkgatan 5
561 00 Huskvarna
Tel 036/13 74 55

Karlshamn
Sonia Karlsson
Pl 1049
290 72 Asarum
Tel 0454/291 60

Karlstad
Sonja Andersson
Bergslagsgatan 2 B
652 22 Karlstad
Tel. 054/181 96

Katrineholm
Inger Andersson
Wasavägen 62 A
641 37 Katrineholm

Linköping
Elisabet Persson
Skolgatan 9 A
582 34 Linköping

Ljungby
Anna Greta Svensson
Brogård
340 12 Annerstad
Tel 0372/220 69

Luleå
Agnes Wennberg
Krongårdsringen 30
951 00 Luleå
Tel 0920/195 34

Lund
Astrida Svensson
SKV-Lund
Box 1208
221 05 Lund
Tel 046/14 94 04

Malmberget
Siv Lundberg
Grevgatan 13
971 00 Malmberget
Tel 0970/218 26

Motala
Irene Ernstål
Gustavsviksvägen 117 A
591 72 Motala
Tel. 0141/577 18

Piteå-Munksund
Siri Aldrin
Strandvägen 5
941 00 Piteå
Tel. 091/372 76

Sala
Ann Genell
Rosenbergsgatan 20
733 00 Sala
Tel. 0224/137 76

Skellefteå
Kristina Nässtrom
Fack 96, Lasarettet
931 86 Skellefteå

Skövde
Karin Sandelin
Mariestadsvägen 75
541 00 Skövde

Stockholmsdistriktet
Britta Ring
Råggatan 8
116 59 Stockholm
Tel. 08/43 16 36

Södertälje
Sanna Töringe
Holfastvägen 9
151 36 Södertälje

Uppsala
Kristina Östberg
Väktargatan 30 A
754 22 Uppsala

Växjö
Karin Hartvig
Öjabyvägen 93
352 50 Växjö

Ängelholm
Charlotte Hamilton
Össjö Pl 265
262 00 Ängelholm

Örebro
Monica Serrander-Jansson
Postmästergatan 14
703 78 Örebro

När vi passerade byar kom folk ut och applåderade och bjöd på frukt. Vi sjöng sånger, pratade och ropade Vive la paise-leve freden. Tidigare hade det varit ett tåg som höll ihop. Nu var vi drygt 1800 så det blev lite sämre med diciplinen. Den goda organisationen sattes på hårda prov.

Organisatörerna fick verkligen slita. Varje dag förändrades marschvägen efter diskussioner med polisen. I Tyskland hade det varit mottagning hos borgmästaren i de städer man kommit till. Överallt kom det folk och ställde frågor, praktiska såväl som politiska.

Hur inta Paris?

Många hade med sig barn, en del åkte med barnbussen som norskorna ordnat. Ingen behövde vara rädd att bli övergiven efter vägkanten. Det fanns sjukvårdspersonal och allra sist åkte en buss som plockade upp folk. Men bara om det var fara å färde. Trötthet och skavsår fick man stå ut med.

Denna kväll slog vi läger i skogen. Vi hörde plötsligt tjut inifrån skogen. Den lokala brandkåren hade kört fram två brandbilar som sprutade vatten över alla som ville svalka sig. Jublande människor strömmade dit. Det var underbart men gav samtidigt otäcka associationer till kriget. Det var packat med nakna, skrikande människor under det iskalla vattnet. På bilarna stod de uniformsklädda männen.

Ett möte annonserades, "Vad händer om vi inte får gå in i Paris?" Borgmästaren i Paris hade hittat en förordning som förbjöd marschen att komma in i staden. Vi träffades i skymningen i en sandgrop under bokträden. Tetatergruppen spelade ett symboliskt stycke om atombomben. Det hade tillkommit ytterligare ca 1000 personer, bl a busslaster med folk från Norden som skulle gå med den sista marschdagen.

Hetsiga diskussioner

När mötet väl började visade sig de politiska motsättningar som tydligen funnits hela tiden. Just denna gång gällde det huruvida vi skulle storma in i Paris om inte borgmästaren ändrade sig. Hetsiga diskussioner utbröt. Norskorna, som höll i marschen, menade att detta var just en fredsmarsch, inget stormande demonstrationståg. Tyskorna var de mest kritiska. Många av dem hade lämnat marschen redan i Tyskland. De ville även ta upp anti-NATO-paroller och protestera mot kärnkraft.

Alla vi nya ville veta vad som hänt. Ledningen menade att detta var omöjligt. Hur skulle de kunna summera allt som hänt, på alla språk, när de dessutom var oeniga? Egentligen skulle vi ha delat upp oss i smågrupper för att diskutera hur vi skulle fortsätta fredsarbetet hemma. Av detta blev intet. Vi skildes i oenighet men beslöt att förhandlingarna med borgmästaren skulle fortsätta.

Vi startade tidigt nästa dag. Vi skulle gå 35 kilometer i dallrande hetta. Alltfler kom åkande och anslöt sig till marschen. Nu började det bli trångt vid rasterna. Vi var nu ca 5000. De som gått länge var uthålliga och spänstiga, men många av de nytillkomna var orutinerade och otränade. Åtskilliga blev törstiga och fick skavsår.

Vi gick efter en trafikerad huvudled som kantades av allt modernare villaområden. Asfalten klibbade under fötterna, bensinångorna låg täta. Munkarnas trummor manade oss obevekligt framåt.

Vi gick till den sommarstängda Le Bourget-flygplatsen, 15 kilometer utanför Paris. Det var en platt, vindpinad plats som helt saknade stämningen från lägerplatserna vid floden och i skogen.

Vid samlingen fick vi besked att vi fick gå genom Paris gator om vi ombildade oss till ett demonstrationståg. Vi skulle träffas dagen efter vid Port d'Aubervielle. Var och en fick ta sig till Paris som den ville. Många tog nu bussar och taxi in till staden. Det kändes lite snopet. Fredsmarschen flöt ut.

Perspektiv på åskan

Klockan ett den 6:e augusti, på årsdagen av Hiroshimabombningen, avgick demonstrationen. Vi var mellan 5–10 000 personer. Det var kvävande hett och åska i luften. Vi gick genom nästan folktomma gator. Det hängde lite folk i fönstren. Från Bastiljplatsen fortsatte vi vidare till Bois de Vincennes där vi samlades till möte. Regnet öste ner, det åskade och blixtrade. När blixten slog ner i högtalaranläggningen började folk troppa av.

På kvällen var det en stor inomhusfest i UNESCO-huset. Det som fick plats berättade att där var fullt med folk från olika delar av världen och att stämningen var hög.

När vi väl satt på planet hem till Sverige, började vi få lite perspektiv på Fredsmarschen och dess betydelse. Detta var *en* viktig manifestation i fredskampen. Viktig för oss som gått längre eller kortare sträckor, för dem som sett marschen passera och för alla dem som läst eller hört talas om den. Nästa år blir det kanske en fredsmarsch i Norden, eller en i varje nordiskt land, eller en fredsstafett mellan många länder i Europa. För fredsarbetet fortsätter. □

foto Ann Andrén-Karlström

Känslomässig impotens

Under Nordiskt Fredsmöte på Åland i somras diskuterades det framtida fredsarbetet. Bland föredragshållarna fanns Harald Ofstad. Agneta Åberg *refererar hans föredrag "Krig, upprustning och vårt moraliska ansvar".*

Ungefär 300 fredsarbetare från hela Norden mötte upp på Nordiskt Fredsmöte. Under de dagar mötet pågick, kunde man lyssna på föredrag, delta i panel- och gruppdiskussioner samt knyta kontakter för det kommande arbetet. Bland föredragshållarna fanns Johan Galtung, Maj-Britt Theorin, Eva Nordland, Jens Evensen, Harald Ofstad, m fl.

Syftet med detta möte var att:

- sprida kunskap om fredsarbete bl a genom forskning och fredsundervisning
- skapa kontakt mellan enskilda, grupper, forskare och politiker i Norden
- ge tillfälle att diskutera aktuella frågor av betydelse för freden, t ex Norden som kärnvapenfri zon
- finna gemensamma former för att ytterligare stärka fredsarbetet i Norden
- undersöka möjligheterna för skapandet av en Nordisk fredsfolkhögskola

Jag har valt att referera och kommentera Harald Ofstads föredrag "Krig, upprustning och vårt moraliska ansvar". Detta berörde i stor utsträckning könsrollsmönstrens destruktiva funktioner i ett patriarkaliskt system samt allas vårt moraliska ansvar.

Överlevnaden

"Moral är att ta det allvarliga allvarligt. Det som är allvarligt är att människor och djur lider, förnedras och har det ont. Att ta det allvarligt betyder att engagera sig, skaffa sig så säkra kunskaper som tid och råd tillåter och att försöka handla så att världen blir mindre ond." Citatet är hämtat från Ofstads senaste bok "Ansvar og handling. Diskusjoner av moral-, sosial- og rettsfilosofiske spørsmål" (Universitetsförlaget). Detta var också något Ofstad kom in på i sitt anförande. På klingande skandinaviska lotsade han åhörarna in bland de frågor vi alla bör ställa oss i dessa dagar, när problem som gäller vår överlevnad, fördelningen av tillgångarna mellan klasser och mellan folk, vad skolans undervisning bör innehålla, handhas av småfinurliga försäljare av åsikter, som vill ha din röst i utbyte mot löftet om en krona mindre i marginalskatt.

Ofstad ställde följande tre frågor:

1. Har vi moralisk rätt att försvara oss med atomvapen?
2. Har vi moralisk rätt att hota ett land med atomkrig i den tron att det ökar vår egen säkerhet?
3. Vilka krav ställer moralen på oss själva i den situation vi befinner oss, i vårt sätt att tänka, i vårt sätt att känna och i vårt sätt att handla?

Användande av atomvapen är detsamma som folkmord.

Om man inte drar gränsen här, var ska man då dra den? Ofstad pekade på den stora fara det innebär, att distansen till konsekvensen av en handling ofta får en människa att handla omoraliskt. Våra dagars krig är högteknologiska, datoriserade. Den som trycker på knappen behöver ej se sina offer plågas. Detta är ett bevis på hur tekniken formar vårt samvete. Vi måste återerövra våra samveten; en medveten kamp, som måste föras på alla plan!

Fostra till fred

Ofstad kom, liksom Galtung gjorde i sitt föredrag, in på civil olydnad men också på fredsfostran och könsrollsmönster. De två sistnämnda är intimt sammankopplade. Att fostra till fred innebär bl a att kartläga, analysera och bryta de könsrollsmönster, som föder myter och vanföreställningar om oss som individer.

Förr sa man att krig är ett stålbad, som gör pojkarna till män. De flesta kan väl genomskåda en sådan myt idag. Men hur många amerikaner genomskådade Nixons försök att mytologisera den starke, när han i ett uttalande sa: "Vi kan aldrig tillåta att USA blir andra nation i världen." Och vad säger Reagan? Är det inte liknande tongångar som hörs från Vita huset idag? Ofstad pekade på myten om att storhet ofta förknippas med styrka, som i sin tur ofta förknippas med militär styrka. Häri finns den stora faran. Och i nuläget är vi européer de mest utsatta. Vi är gisslan!

Ett annat exempel på könsrollsmönstrens destruktiva funktioner ligger i det delansvarstänkande som ett högteknologiserat samhälle skapar. En ingenjör kan hålla på och fila med en mutter i månader för att få den att tåla högre temperaturer. Hans chef har bett honom och några till, de tävlar inbördes om att bli först, ingen vill förlora, det är en kamp och en fråga om prestige. Att muttern ska ingå som komponent i en atombomb bryr sig ingen om. Det gäller att inte tappa ansiktet, det gäller att klättra på stegen upp mot de fina jobben, upp mot makten. När du dit har du lyckats som man (och som yrkeskvinna, för de apar efter männen utan att reflektera!). Nej, säger Ofstad, ett helhetsansvarstänkande krävs! Ett ifrågasättande och kontrollerande av helheter, ett greppande av sammanhang, så att vi inte travar på i blindo, insnärjda i prestigetyngda könsroller.

En engelsk fredsforskare, E P Thompson, har berört detta fenomen, som Ofstad är inne på här. Han kallar det för exterminismen, som härrör ur ordet extermine=utplåna. Just detta nätverk inom den högteknologiserade vapenindustrin, ja inom högteknologi överhuvudtaget, där ingen greppar helheten, där anslagens och lönernas storlek visar var de smarta, stora grabbarna finns, skapar en hänsynslös, prestigebunden kamp om makt, ära och pengar. Ingen har det moraliska modet att ifrågasätta den slutliga produkten, som i sina delar är så komplexa och sinnrikt konstruerade, att själva komplexiteten, sinnrikheten blir till lockelse och väcker en oreserverad beundran och vördnad hos de inblandade, deltagande och därmed medansvariga konstruktörerna.

Känslomässig impotens

Ofstad satte likhetstecken mellan teknik – manlighet – chauvinism. Han berörde också begreppet "känslomässig impotens" och nämnde Kissinger som exempel. Någon hade en gång frågat denne, om han tillät känslor komma in i beslutsfattandet. Svaret blev naturligtvis nej. "Mina känslor kommer aldrig in i mitt beslutsfattande!" Ofstad kallade sånt tal för strunt. Beslut bygger, menade han, på känslor, för vad är känslor om inte värderingar och fostringspåverkan! Kissinger borde i stället ha sagt: "Jag vet ej att mina känslor påverkar mina beslut." Det är dessa världens män och några kvinnor (Thatcher är ett bra exempel), som leder våra öden och som vi låter leda våra öden! När vi låter dem leda våra öden, blir vi också medansvariga!

Ofstad avslutade sitt anförande med en rad tänkvärda uttalanden.

– Det är omoraliskt att vara pessimist, ty det leder till destruktivitet. Vi måste hålla vår sociala fantasi levande och vara öppna för alternativ. Vi måste genomskåda propagandan och luckra upp de konstruerade konflikterna! Vår oro idag är också en resurs. Den kan leda till engagemang, och vårt engagemang till handling! Ansvaret är vårt! □

Film som väckare

Med filmens hjälp har vår verklighet vidgats vida ut över våra svenska gränser. Människor i Afrika, Latinamerika, Asien, Europa, USA har fått ansikten och namn. Deras glädje, sorg, förnedring och kamp har kommit närmare oss. **Gunnel Lindqvist,** *aktiv inom Filmcentrum, lyfter fram några betydelsefulla filmer.*

I början av 70-talet såg jag dokumentärfilmen "Chircales – Tegelarbetarna" av Marta Rodriguez, socialantropolog och Jorge Silva, filmare. Under tre år levde de tillsammans med en fattig arbetarfamilj i utkanten av Bogotá, Colombia. De följde familjens liv i vardag och helg; vardagen dominerad av hårt slit för en rik jordägare – barnen tvangs bära tunga tegelbördor så snart de kunde gå – och helgen av kyrkan, vars myter dolde orättvisor och missförhållanden och lovade guld och gröna skogar i en värld på andra sidan graven.

Det var ingen "enkel" verklighet filmarna sökt skildra, inget "enkelt" elände. De antaganden de utgått från höll inte i kontakt med den verkligheten. De fick tänka om, börja från början för att till slut anse sig ha kommit så nära sanningen om tegelarbetarnas villkor som möjligt.

Filmen visades sedan hemligt på andra platser och för andra arbetare. De upplevde sig inte längre som ensamma eller präglade av ödet eller av sin lott. De förstod förtryckets mekanismer. De organiserade sig och ställde krav.

I våras, tio år senare, visades i Amsterdam på den första feministiska internationella film och videokonferensen i världen filmen "Es primera vez – För första gången", där ett kvinnokollektiv dokumenterar ett möte i Mexico i oktober 1980, då för första gången i landets historia omkring 200 arbetarkvinnor träffas. Många av dem har aldrig talat med varann eller någon annan om hur de har det. Andra har börjat organisera sig och kämpar för drägliga arbetsförhållanden. En kvinna säger: "I början trodde vi att vi var alldeles ensamma. Vi trodde inte att vi hade så mycket kraft."

Filmen visas nu på många platser i Mexico och andra länder.

Film som väckarklocka och kommunikation. Film som aktiv, progressiv resurs i politisk, social och kulturell kamp. Ibland känns det angeläg-nare än vanligt att betona dess betydelse.

Den latinamerikanska filmen i synnerhet har ofta och länge fungerat i den riktningen. Det har inte bara fått positiva konsekvenser, nej, filmerna har tagits på allvar också av förtryckarna;

fängslats och torterats och deras filmer har beslagtagits. Flera befinner sig nu i exil.

Det fanns och finns hos dessa filmare ett självklart samband mellan vad de tror på och vad de gör. Många svenska filmare har under årens lopp arbetat på liknande sätt, både i Sverige och utomlands. Också kvinnliga filmarbetare. I engagemangets och solidaritetens namn har Marceline Loridan arbetat i Laos och Kina, Heiny Srour i Dhofar, Ingela Romare i bl a Guinea och Mozambique.

Sarah Maldoror som filmar i Angola säger i en intervju:

– Jag har inget till övers för filmer fyllda av politisk retorik. Jag är ingen anhängare av tredjevärldenbegreppet. Jag gör film för att folk – vilken ras och färg de än har – ska begripa dem. För mig finns det utsugare och utsugna, det är allt. Film betyder att ta ställning och när jag tar ställning, då informerar jag. Vad jag visat i filmen "Sambizanga" är en kvinnas ensamhet och den tid det tar att marschera.

"Sambizanga" bygger på en episod i början av den långa marsch, som så småningom ledde till Angolas befrielse och självständighet. En av motståndsmännen tas till fånga och dör under tortyr. Hans kvinna vet inte detta utan vandrar från by till by och letar efter honom. Hon ser ett folk i kamp och upptäcker kampens villkor. Det filmen ytterst handlar om är hur ett folk blir medvetet.

ATT BLI MEDVETEN

Man kan fundera mycket över hur man blir medveten. På sätten – häftigt, omruskande, knakigt, som av ett åskväder, ett blixtnedslag. Eller sakta, mjukt, som av en flugas kittling – aldrig som alldeles av sig själv.

Jag tänker på Birgitta Hansson, en av de sömmerskor, som ockuperar Eiser-fabriken i Sollefteå och som i en intervju i TV i slutet av juli berättade om hur hon och hennes arbetskamrater från att under en lång tid ha varit relativt passiva och helt enkelt omedvetna om vad företagsledningen egentligen höll på med, "plötsligt" vaknat och handlat.

Nedslagen, kittlingarna kan dugga tätt och från många håll eller det kan ta år mellan dem. Det kan också ta år att bearbeta dem – en jobbig process.

Historiska händelser, krig, förändrar naturligtvis också människor och deras livsinställning, på ont, på gott. Som Helma Sanders-Brahms från Västtyskland visar i filmen "Tyskland – bleka moder".

När andra världskriget bryter ut är Helene och Hans nygifta. Han ger sig iväg till fronten. Hon blir kvar i Berlin. Hemmet bombas. Hon flyr med sin lilla dotter, söker härbärge än här än där under svåra umbäranden i ett krigshärjat land. Hon lär sig lita till egna krafter. Hon blir stark.

Så småningom blir det fred och Hans återvänder. Hennes surt förvärvade identitet och självständighet betyder ingenting för honom. Han vill ha henne tillbaka precis som hon var innan kriget bröt ut – kvinna på hans villkor.

Hennes dröm om lycka i fredens tecken blir en mardröm. Det "yttre" kriget har hon trots alla helvetiska påfrestningar klarat, men är nära att gå under i det "inre", som för henne innebär en alltför djup besvikelse.

FÖRE OCH EFTER KRIGET

– Det skulle vara intressant att se en undersökning av kvinnobildens förändring i film före och efter kriget, skrev Sharon Smith, USA i den numera nedlagda tidskriften Women and Film, 1973.

Filmjournaler, slogans och radioprogram i en av amerikanska staten finansierad ej tillförne skådad värvningskampanj uppmanade då kvinnorna att lämna hemmen och gå ut och ta de jobb i industrin som männen lämnat.

Efter krigsslutet uppmanades de av samma intensiva propaganda att återvända hem till sina "pots and pans". Läkare stod upp och vittnade om att yrkesarbetande kvinnor riskerade att förlora sin kvinnlighet. I film efter film serverades romantiska kärlekshistorier. Den ensamhet de naturligt nog upplevt under kriget kanaliserades åt rätt håll. Mannen återtog sin plats, kvinnan sin och ordning härskade.

Då rasade två krig. Det andra gällde kampen om medvetandet. Det kriget har alltid rasat och nu, ja, orden räcker inte till – vilka resurser sätts inte in för att styra människor dit makterna vill! Kampen är ojämnare än någonsin. Ändå – jag tror ingenting kan ta ifrån oss vår kunskap, vårt engagemang, vår solidaritet. Och vi blir fler och fler.

Vad det gäller är att inte ta avstånd från verkligheten, hur förtryckande den än kan upplevas. Det gäller att med alla våra progressiva resurser på olika sätt och i alla media, också de kommersiella vi så lätt rynkar på näsan åt, arbeta – inte för en alternativ framtid – utan för en framtid. Ty så långt har vi kommit. □

Film som väckare

"The Life and Times of Rosie the Riveter" heter Connie Fields film om kvinnor som under 40-talet jobbade som niterskor och svetserskor i varvsindustrin. Den visas i TV, troligen i september -81.

("Tegelarbetarna" finns att hyra på Filmcentrum, 08/23 27 50 och "Tyskland, Bleka Moder" genom Folkets Bio 08/20 30 59.)

”JAG DRÖMMER OM FRAMTIDEN”

Vera Andersson *bor i den lilla staden Port Antonio på Jamaica, en ö i Karibiska havet. Egentligen är hon döpt till Lille, men hon tycker Vera låter vackrare.* **Marie Ackerup** *har träffat Vera i hennes hem där hon bor med fem av sina barn och sin nuvarande man.*

– Jag vaknar vid fyratiden varje morgon. Då stiger jag ut på verandan och ser vilket väder det är. Sedan städar jag verandan innan jag tar itu med köket. När jag är klar gör jag frukost till hela familjen.

Så börjar Vera sin berättelse när vi träffas i hennes hus där hon bor med sin nuvarande man och fem av sina barn. Minsta barnet Rikardo är 1 år. Därefter kommer Barbara 9, Jaquline 12, Albert 15 och Yvonne 20. Sjätte barnet är en 18-årig son som bor hos sin far.

– Jag har varit gravid tolv gånger. När jag var 20 år och andra barnet skulle födas hemma, trodde inte barnmorskan att jag skulle ha barn. Till slut satte hon i gång värkarna genom att spruta kokhett vatten i underlivet. Jag blev skållad på insidan av låren och har ärr efter detta. När barnet kom ut

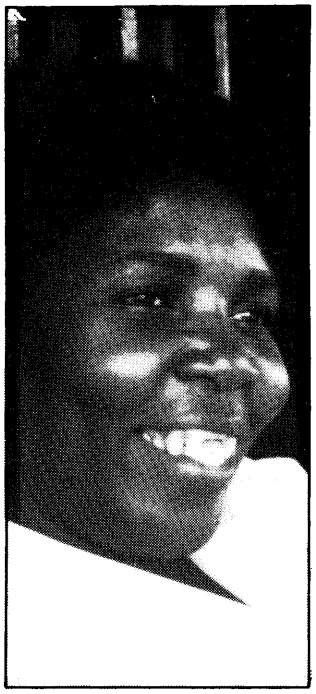

blödde det ur ögon, näsa och mun. Huden var sönderbränd och blodig. Barnmorskan hade dräpt mitt barn.

– Ett annat barn dog vid nio månader av en sjukdom som jag inte känner till. Jag fick ett missfall vid tre månader och ett vid en och en halv. Ett missfall fick jag med min nuvarande man. De andra minns jag inte.

Sista barnet fick Vera föda på sjukhus för att hennes blodtryck var lågt. Läkarna ville sterilisera henne, men mannen vägrade godkänna ingreppet och skriva under nödvändiga papper. Han är 56 år och Rikardo är hans enda barn, så han vill ha fler.

– Innan jag lämnade sjukhuset lovade läkaren att sterilisera mig utan min mans godkännande. Så när jag får tid ska jag åka upp till sjukhuset och operera mig.

Det är kvinnorna som sköter barnen och ser till att de får mat. Fäderna tar inget ansvar i uppfostran och lämnar inga pengar om de inte bor tillsammans. En del kvinnor kan få 15 dollar (30 sv kr) i veckan för ett barn, men då ska domstolen först bestämma underhållet.

– Uppe i bergen bor massor med ensamma kvinnor som är mycket fattiga. De har knappt till mat åt sina barn och dåligt med kläder. Några jag känner brukar få mat som blir över från gästhuset, där jag arbetar.

Det är ett stort problem att kvinnorna har så många barn. Ändå finns det preventivmedel som p-piller och spiral, men det kostar pengar och de som skulle behöva använda det har inte råd.

– Själv tycker jag det är bäst med 2–3 barn, då har vi råd med mat, skor och kläder.

Drömmen om kontorsarbete

– Om jag inte hade fött sista barnet, skulle jag börjat skolan igen. Jag har bara gått fem år och vill gärna arbeta med något annat. Jag vet inte riktigt med vad, kanske något där jag fick sitta och skriva på ett kontor.

Veras man åker till sitt arbete klockan 8. Han arbetar på minibussen mellan Port Antonio och Kingston. Han kommer inte hem förrän 12 på natten, varje dag, året om. De pengar han tjänar går åt till hans egna utgifter.

– När barnen ätit frukost går de till skolan, själv är jag kvar och tvättar kläder. Det måste göras varje morgon annars blir det för mycket att hänga på tork. Vid 8-tiden brukar jag vara klar och går till mitt arbete.

Vera är föreståndare på Scottia Guest House och gör samma arbete där som hemma. Lagar mat, tvättar lakan-handdukar-gardiner-mattor, städar, sköter om trädgården, målar om rummen och verandan. Hon brukar också reparera kontakter och annat som går sönder.

För sitt arbete får Vera 70 dollar i veckan (ca 140 sv kr). Av detta är 20 dollar extra och en tyst överenskommelse mellan henne och Mrs Robinson som äger gästhuset.

– Min man och barnen vet inte om det och jag försöker spara pengarna till framtiden.

Vera är mycket stolt över sitt arbete och är medveten om att hon är omtyckt och duktig. Mrs Robinson betalar henne extra just för att få behålla henne som föreståndare på gästhuset.

Vera har sin yngste son med sig på dagarna, eftersom det inte finns någon annan barntillsyn.

– På söndagarna är jag ledig och då brukar min son Albert hjälpa mig med djuren, tre getter och en ko. På vardagarna sköter han dem ensam. Jag försöker också hinna med lite praktiska saker, laga grinden som alltid går sönder, måla på huset där det behövs, sköta trädgården och sy kläder.

– Ibland är jag så trött på kvällarna att det är svårt att somna. Då brukar någon av barnen stryka mig sakta på huvudet och tyst sjunga en sång tills jag somnar.

Mystik och magi

– Jag tror mycket på mystik och magi som så många andra på denna ö. Det händer ofta att jag drömmer om min far som är död. I drömmen kommer han fram till mig och säger: ”kom hit mitt barn och sov här hos mig för du är så trött”.

På Jamaica finns det flera illegala spel där man satsar pengar och kan vinna. Om någon drömmer om en död person så ska man satsa på nummer 17 i ett särskilt spel.

– Efter en dröm om min far satsade jag 2 dollar och vann 48.

Vita kvinnor

– Ibland kan jag fantisera om att få åka flygplan till andra länder. Jag skulle gärna vilja se hur andra kvinnor lever, men det är bara en dröm som aldrig kan bli verklig.

– Jag möter många vita kvinnor i mitt arbete, men det är mest unga flickor och ensamma kvinnor med barn. Jag har svårt att förstå dem, det är annorlunda att vara svart kvinna. Vi har det inte likadant, kanske med barn och hus, men de kan inte klara sig själva så bra. Ofta frågar de mig om enkla saker som hur frukosten lagas, hur man ska skära brödfrukt. Jag visar hur det går till, men de kan inte ändå. Det finns de som bett mig tvätta deras kläder och sagt att händerna blir förstörda. Sånt kan jag inte förstå.

Vera vet att vita kvinnor i andra länder måste arbeta och att de då finns på kontor och i industrierna. Men hon tror att alla har hemhjälp som de vita kvinnorna på Jamaica.

Framtidsplaner

– När Rikardo blir lite större har jag tänkt använda mina sparpengar till att börja läsa på kvällsskolan. Den är till för dem som inte kan läsa eller skriva och för dem som vill skaffa sig ett yrke. Det kostar 80 dollar (ca 160 sv kr) för en period på tre månader. Det skulle vara roligt att arbeta på kontor med andra tider och lite lättare sysslor. Jag börjar känna mig lite trött i kroppen och är inte så ung längre. □

”Vi har blivit förrådda igen”

– Jag vill inte bygga en enda teori som lämnar kvinnan utan hopp. Det är inte kvinnorna det är fel på, utan på den sociala verkligheten. Det säger **Berit Ås,** *norsk kvinnoforskare och agitator, i ett samtal med* **Gunilla Eldh.** *Hon har kommit fram till sin teori om ett globalt kvinnouppror efter att i tre år ha rest runt världen och studerat kvinnors villkor.*

Berit Ås kommer direkt från ett fyra timmar långt tal om kvinnokultur och talet inför fredsmarschen som hon höll i Kungsträdgården i början av sommaren. Hon bär med sig entusiasmen från sina åhörare men också ilskan över ”dessa manliga institutioner som förlöjligar kvinnor och deras insatser”. Berit syftar på Rapports inslag om fredsmarschen där den reducerades till ett skoskavarjippo. Detta, menar hon, är ett exempel på det förtryck som kvinnan utsätts för inom alla institutioner i smhället; i idrottsvärlden, ekonomi, massmedia, inom utbildningsväsendet osv.

– Ett av målen med min forskning är att klarlägga dessa samband. Att visa att det inte är oss kvinnor det är fel på utan på den sociala verkligheten.

Teorin om ett globalt kvinnouppror är en förenkling utifrån bestämda perspektiv och värderingar. Modellen innehåller fem s k dimensioner som tydliggör kvinnans situation i världsläget.

Försämring

Kvinnornas villkor försämras hela tiden. Samtidigt har allt fler fått en större insikt om detta än någonsin tidigare i historien.

– Det är inte enbart på grund av att försämringen nått en viss nivå på alla plan, som upproret närmar sig. Då hade det kommit för länge sedan, för om alla utsätts för ett hårdare förtryck får vi bara den form av protest som förekom under franska revolutionen. Då gick kvinnorna rakt på bajonetterna. Under medeltidens häxjakter praktiserade man en annan form för självförintelse och dränkte sig helt enkelt.

Den spänning som idag kan leda till förändring, säger Berit Ås, ligger i att vi har kvinnor med facklig utbildning, militär träning, politisk skolning, både i I- och U-länder.

– Och dessa kunskaper och insikter förmedlar vi till varandra. Dessutom har vi numera möjlighet att dokumentera hänsynslösheten och övergreppen.

Blinda och slöa

Berit berättar att medvetna kvinnor i Italien ofta tycker att vi häruppe i Norden slöar till. Den formella jämlikheten gör

foto Ann Andrén-Karlström

Var och en av dessa fem dimensioner innehåller en motsättning som i sig kan leda till förändring. Dessa dimensioner bildar tillsammans den enhet som gör "det globala kvinnoupproret" möjligt:

1. Kvinnornas villkor försämras hela tiden. Samtidigt får alltfler kvinnor ökad kunskap och insikt om detta.

2. Den imperialistiska ekonomin spränger familjerna i alla länder men stärker samtidigt kvinnosolidariteten.

3. Den tilltagande ekonomiska nöden tvingar kvinnor att samarbeta för att överleva.

4. Kvinnor har börjat skapa egna institutioner. Det är en reaktion mot alla de manligt dominerade institutioner som inte tillvaratar kvinnornas intressen.

5. Den ekonomiska tillväxten i den patriarkala ekonomin förutsätter att nya bördor oavlönat arbete vältras över på kvionnorna. Det kommer inte kvinnorna att acceptera i längden.

oss blinda för det reella förtrycket.
– Men när vi inser att vår jämlikhet ofta är skenbar, blir vi besvikna och rasande. Vi börjar lära oss hur förtrycket fungerar.
– Italienskorna är så upproriska och ärliga. Det händer så mycket som är intressant ur kvinosynpunkt. Missnöjet med de samhällsinstitutioner som inte tillvaratar kvinnornas intressen leder till att man bygger upp egna institutioner; kriscentra, radiostationer och kvinnouniversitet.

För att förstå det förtryck kvinnor utsätts för i institutionerna måste man också känna till den speciella härskarteknik män använder gentemot kvinnor, ansikte mot ansikte.

Om man inte ser bägge dessa former av förtryck, kan man inte förstå det globala ekonomiska förtrycket, menar Berit.
– De multinationella bolagen är i färd med att suga ut de sista resterna av jordens naturtillgångar och arbetskraft. De profiterar på den billigare kvinnliga arbetskraften. När vinsten inte blir tillräckligt hög, går kapitalet i allians med den politiska ledningen.
– I Norge tar man ifrån kvinnorna deras avlönade vårdarbeten. De får fortsätta ta hand om gamlingar, sjuka och handikappade men utan ersättning, trots att vi betalat skatt för att det hela ska fungera i samhällets regi. Istället tar beslutsfattarna våra pengar och investerar i oljan. De bryter hänsynslöst alla löften. Hela den kapitalistiska patriarkala ideologin går ut på chanstagningar och konkurrens.
– Om vi tar konstruktionen av varuhandeln som exempel, ser vi tydligt hur kvinnans villkor försämrats i takt med "utvecklingen".

Idag går det åt åtta timmar för att handla en veckas varor. För trettio år sedan tog det bara två. Vårt moderna konsumtionssamhälle är uppbyggt på stora butikskedjor och stormarknader med dålig service. Välsorterade närbutiker konkurreras ut. Nu krävs bil, frysar och feta plånböcker för att klara anpassningen.
– Många kvinnor får idag bära mycket tyngre och längre än förr. Det tar längre tid att handla och blir ofta dyrare.

Den danska ekonomen Ester Boserup har beskrivit motsvarande problem i U-länderna.

Hon säger bl. a. att de kooperationer som skulle effektivisera det afrikanska jordbruket, ledde till att männen fick betalda statusställningar. Kvinnorna utförde det lågt avlönade arbetet på småbruken.
– Dessutom tog de multinationella företagen ifrån kvinnorna deras jordplättar där de odlade friska grönsaker till sina barn.

"Hjälpen" slår sönder

– Se hur det gick när Världsbanken förledde bönderna i en rad afrikanska stater att odla tobak i stället för mat. Denna förfärliga växt utarmade jorden totalt och gjorde att öknen bredde ut sig.

Resultatet visar problemet i ett nötskal, menar Berit. Hälsotillståndet försämrades, kooperativen gick omkull, folk flyttade in till städerna där männen blev lovade jobb. Kvinnorna lämnades antingen kvar på landsbygden och fick klara sig så gott de kunde eller också möttes de av arbetslösheten i städerna där många av dem blev hänvisade till prostitution för att klara sig.

När dualekonomin, där födan går direkt från handen i munnen, slås sönder drabbas kvinnor och barn hårt. Samma utveckling ser vi i Latinamerika och delar av Asien.
– Detta är den bistra sanningen om "hjälpen" till U-länderna. Jag träffade en kvinnlig ambassadör från Sri Lanka som berättade vad som hände när traktorerna kom till landet. Männen körde traktorerna och kvinnorna fick plocka dubbelt så snabbt som tidigare för att hålla samma takt.
Berit Ås har många fler exempel på hur kvinnorna är de som överallt drabbas hårdast av den ekonomiska utvecklingen. Men vad skulle då männen i tredje världen ha att förlora på en ny världsordning?
– Situationen är ofta den att männen på landsbygden sitter under träden och diskuterar, spelar flöjt, har sina egna hemliga ritualer och får maten serverad av sina kvinnor. Detta att männen sitter i skuggan och låter kvinnorna arbeta åt sig finner du i hela den arabiska världen också, säger Berit med eftertryck. Och bland dem som arbetar i städerna växer fylleriet och prostitutionen.
För att vi inte alldeles ska tappa tron på framtiden berättar hon hur försämringen av de fysiska och materiella förhållandena kan få kvinnor att ta sitt liv i egna händer.
– I delar av Turkiet har kvinnorna fått ta över jorden när deras män som rest till Mellaneuropa varit borta en viss tid. Kvinnorna äger jorden, är de som producerar och hanterar varorna. När de började träffas i "husmodersföreningar" införde regeringen mötesförbud för att förhindra en politisering.

Skilsmässor

I Tredje världen sprängs familjerna av imperialismen men även i I-länderna ökar antalet skilsmässor. En stor östtysk undersökning visar att det i de flesta fall är kvinnorna som vill skiljas och att flertalet av dessa har egen inkomst.

Fler och fler kvinnor som inser att äktenskapet idag inte är en institution som gynnar dem, kommer att behöva varandras stöd. På det sättet kan även denna effekt av en destruktiv samhällsutveckling leda till något positivt – att kvinnosolidariteten stärks, menar Berit.
– Vi måste inse att våra män inte kommer att kunna hjälpa oss. De kan inte släppa tron på att vi kan lösa alla problem med teknologi. Vi *skapar* fler problem än vi kan lösa med en allt mer komplicerad teknologi och en hejdlös ekonomisk tillväxt. Denna mentala svaghet kan du se från yttersta vänstern till yttersta högern.

Idag bildas feministpartier i de länder där det valtekniskt är svårare för kvinnor att få något politiskt inflytande genom de traditionella partierna.

Chefsideologen i det canadensiska feministpartiet är statsvetare. Hon skriver i sin doktorsavhandling att alla rådande statsskick bygger på patriarkaliska principer som omfattar individualism, konkurrens och sektorism. Den enda politiska riktning som står i motsättning till detta är den radikala feminismen som hon menar har "livets rätt".

Tre klyftor

När vi frågade Berit Ås om hon delade denna ståndpunkt började hon försiktigt och pedagogiskt med att citera Ester Boserup.

Hon har kommit fram till att tre stora klyftor har öppnat sig i världen: Mellan rika och fattiga länder, mellan rika och fattiga människor i alla länder och mellan män och kvinnor i alla länder. Den sista klyftan vidgar sig av tre anledningar: Det blir svårare för kvinnor att förtjäna sitt levebröd, det är svårare för kvinnor att få utbildning (85% av alla analfabeter är kvinnor), och det blir svårare för kvinnor att få politisk makt över kvinnors villkor.
– Anledningen till att så många motsättningar går mellan könen är att kvinnan är generellt förtryckt och att det sker helt automatiskt. Männen överser, glömmer, är ointresserade, de trivialiserar kvinnors och barns problem. I världsperspektiv och maktperspektiv betyder vi ingenting för dem.

Huvudmotsättningen är helt olika på olika ställen på vår

teckning Lena Cronqvist ur "Mitt indiska ritblock"

jord vid olika tidpunkter. Men jag tror att den första och sista motsättningen finns mellan könen. Denna mycket allvarliga kategorisering av könen uppstod, enligt de gamla kommunistiska tänkarna, i och med införandet av egendomsrätten, da kvinnan blev en del av denna egendom.

Klasskampen har naturligtvis varit och är fortfarande väldigt väsentlig. Men det är också viktigt att kvinnorna börjar första att vi inte har fatt var del.

Vi är förrådda igen

– Nu gror det en insikt över hela världen "vi är förradda igen". Men det är inget nytt under solen. Vad gör männen när kriget, upproret, kampen är vunnen. De kastar ut oss eller glömmer vara insatser.

– Se vad som hände Rachel Carson, författaren till "Silent spring" och en av miljörörelsens väckarklockor. Hon fick inte ett öre att bedriva ekologiska studier för och föll själv offer för cancern. Medan Birgitta Hambreus deppar ihop över utgangen av kärnkraftsdebatten, spelar Fälldin maktens spel och slingrar sig vidare. Se pa Monica Nilsson i Teckomatorp, hur hon stod upp mot bade fackförening och kapitalägare. Eller Karen Silk i USA som blev mördad för sitt engagemang i kärnkraftsfragan. De är borta ur protokollen trots att de stod i spetsen för miljörörelsen med sitt starka engagemang.

Under de tre ar som Berit Ås studerat kvinnors villkor har hon samlat pa sig manga exempel pa hur kvinnor över hela världen blivit förrådda.

Hon berättar om de 10.000 kvinnliga soldater som deltog i gerillakriget i Zimbabwe.

– De har internerats för att man inte vet vad man ska göra av dem. De har brutit med sin traditionella kvinnoroll och far därför inte återvända till sina hembyar.

– Kvinnorna fungerade pa männens premisser. De användes som frontsoldater i nagot som de trodde var en jämlikhetskamp. Men när freden kom ville man inte veta av dem längre.

Fackföreningsrörelsen i USA är ett annat av hennes exempel. Ingen av de kvinnor som gjorde de tyngsta jobben i rörelsen finns med i dess historia.

Men det behöver inte gä **så** lang tid innan kvinnornas insats är bortglömd. Under sameupproret i Norge nyligen, ockuperade kvinnorna statsministerns kontor och gav sig inte utan blev släpade därifrån, berättar Berit.

– En manad senare kommer jag upp pa historiska institutionen i Tromsö, där man dokumenterat upproret. De hade inte skrivit en rad om samekvinnornas aktion. . .

Socialism eller inte?

Uttrycket "vi har blivit förrådda igen" mötte hon första gangen i en bok om Kina. Till en början fick även kvinnorna skörda frukterna av revolutionen. Men alltmedan kollektiviseringen framskred hittades allt färre kvinnor bland ledarna och likalönsprincipen försvann.

Berit Ås är kritisk till kvinnans situation i socialistiska länder. Fragan om socialismen ända inte maste vara en grundsten i den radikala kvinnorörelsen, gör hon till ett definitionsproblem.

– Varför kalla var framtidsvision socialsim, när begreppet är sa missbrukat. Dess grundtankar är ju goda men Jesus hade ju ocksa en riktig människosyn – inte kallar vi oss kristna bara för det. Nej, feminismen **innehåller** socialismen. Och sist men inte minst viktigt: Kvinnan har inget att förlora. Därför kan hon bli den kraft som vänder samhällsutvecklingen. □

MED AFRIKANSKA ÖGON

Kvinnorna i Afrika har tröttnat på att vara föremål för forskning som tänkts ut i väst. De har bildat AAWORD, "Föreningen av Afrikanska Kvinnor för Forskning och Utveckling". Styrelsen för u-landsforskning, SAREC, stödjer deras arbete ekonomiskt. **Ann Stödberg,** *handläggare för kvinnoforskningsärenden på SAREC, sammanfattar bakgrunden till och framväxandet av AAWORD, utifrån deras egna dokument.*

1977 bildade ett femtiotal radikala, välutbildade och orädda afrikanska kvinnor AAWORD vid ett arbetsmöte i Dakar. Man hade kallat samman afrikanska kvinnliga forskare, planerare och medlemmar ur befrielserörelserna. De hade tröttnat på att deras behov tolkades och definierades av andra.

På samma sätt som den afrikanska kontinentens roll i världsekonomin är att vara råvaruproducent och samtidigt mottagare av förädlade varor från väst, upplevde dessa kvinnor att de bara var föremål för västvärldens forskning för att senare bli undergivna mottagare av välvilliga utvecklingsprogram. Inget av detta, vare sig forskningen eller programmen, hade formulerats eller igångsatts av afrikanska kvinnor.

Det mötet blev en vändpunkt. Det var dags för de afrikanska kvinnliga forskarna att undersöka kvinnornas situation i sina lokalsamhällen.

Guld och slavar

Historiskt sett har forskningen på Afrika utförts av missionärer, handelsmän, kolonialister och antropologer. Forskningsresultaten varierade från information om åtråvärda materiella och mänskliga resurser (råvaror och potentiella slavar), till dokumentation av lokala kulturer och levnadssätt.

De flesta av dem som skrev var män och den viktiga roll de afrikanska kvinnorna har i sina samhällen underskattades, romantiserades eller förbigicks helt av dem.

Dokumenten som producerades var i första hand till för att underlätta kolonialmaktens utövande av sitt herravälde. Ett exempel är de afrikanska kvinnornas uppror mot kolonialväldet i Nigeria, Kamerun och Kenya, där de koloniala regeringarna kände sig tvungna att beställa antropologiska studier för att förstå detta "ovanliga" fenomen och för att utarbeta program som skulle "lära afrikanska kvinnor hur civiliserade kvinnor beter sig".

Kvinnoforskning

Även idag är det västvärldens män och kvinnor som forskar på Afrika. De flesta afrikanska ländernas självständighet, befrielsekampen i en del, kvinnornas roll i dessa länder och den ökande politisering och organisering av kvinnor världen över har gett upphov till mängder av kvinnosstudier. De studier som berör afrikanska kvinnor har för det mesta utförts av kvinnliga forskare från väst.

foto Birgitta Lagerström

Alla dessa forskare är intresserade av ämnet "Kvinnor" men utifrån helt olika ideologiska och politiska ställningstaganden.

Framförallt tre debattfrågor verkar ha gett kvinnoforskarna impulser:

1. Erkännandet av det aktuella och universala kvinnoförtrycket. Man ställer frågan om kvinnor alltid och överallt har varit underställda männnen.

2. Utmaningen mot de mansdominerade samhällsvetenskaperna som hittills menat att kvinnornas situation inte behöver utforskas seriöst.

3. Den internationella kvinnorörelsen. Det nya kvinnomedvetandet sammanföll med "upptäckten" av att kvinnor har en viktig roll både i produktion och reproduktion. Plötsligt blev det aktuellt att ha med kvinnorna i utvecklingsprogrammen.

Dessa tre debattområden har berikat det mänskliga kunnandet. Men de har också bidragit med nya och förstärkt gamla fördomar om icke-västliga folkgrupper och deras kulturer.

Forskningens goda effekter

Den forsknig som gjorts kring temat "kvinnor och utveckling" har fört med sig en del positivt. Den har dokumenterat hur samhällsutvecklingen och de historiska processerna har undergrävt kvinnors liv "till männens fördel". Industrialisering, modernisering och utveckling har fört med sig nya kunskaper, färdigheter, yrken och löner som gjorts "tillgängliga" endast för män.

Jordbruksproduktionen är fortfarande grundvalen för Afrikas ekonomi. I många länder ansvarar kvinnorna för 60–70% av självhushållsjordbruket. Kvinnorna har också hand om en stor del av den jordbruksproduktion som går till försäljning och av marknadsföringen av både jordbruks- och manufakturprodukter.

Kvinnorna har det största och tyngsta ansvaret för barnpassning och barnuppfostran. Det saknas daghem och skolor. Deras hushållsarbete är inte bara matlagning och städning, utan de tidsödande och tunga uppgifterna att skaffa ved och vatten, behandla råvaror för matlagning och ta hand om hushållsdjuren.

"Modernisering" och "utveckling" har inneburit lite

skolor, lite industrier och en allt större produktion för försäljning. Förändringarna har ökat kvinnornas arbetsbörda samtidigt som den minskat tiden kvinnorna kan ägna åt sina barn och sig själva. De äldre barnen kan inte längre hjälpa sina mödrar så mycket eftersom de nu går i skolan.

Den jordyta som skall användas för självhushållsjordbruk minskar och kvaliteten på jorden försämras när produktionen för försäljning ökar. Det tvingar kvinnorna att ta på sig ännu fler inkomstbringande arbeten för att få ihop pengar till mat.

Dessa resultat av forskningen har varit viktiga, eftersom de skapat medvetenhet om kvinnornas väsentliga men otillräckligt värderade roll i samhället. De har lett till en solidaritet bland kvinnor världen över.

Afrika genom västerländska ögon

Samtidigt som dessa kvinnostudier har fört med sig mycket positivt, har de också gett en förvanskad bild av den afrikanska kvinnans verklighet. Forskarna har sett på problemen i Afrika genom västerländska ögon, utifrån västerländska politiska intressen och behov. Det har gjort att de har använt felaktiga metoder och utgångspunkter.

Detta synsätt är utbrett i samhällsvetenskaperna och djupt rotat även i till synes oskyldiga begrepp som "traditionell", "urban", "modern". Det mest vanliga, outtalade antagandet om Afrika är att det fortfarande är i stort sett "primitivt", eller vad som annars kallas "traditionellt". Dessutom antas det att dessa "traditionella" samhällen rör sig efter en utstakad utvecklingsväg för att slutligen komma fram till det "moderna" samhället.

På så vis, eftersom de afrikanska kvinnorna tillhör "det primitiva stadiet", kan kvinnoforskare från väst studera dem för att finna rötterna till olika primitiva familjesystem. Och vem kan argumentera mot det värdefulla i att känna till mänsklighetens historiska rötter?

Problemet med den här typen av studier är att de nästan aldrig erkänner de förändringar och snedvridningar och den ojämna utveckling som den koloniala dominansen har orsakat i dessa samhällen.

Debatten om det universella kvinnoförtrycket har lett till en utbredd syn inom kvinnorörelsen att motsättningarna mänkvinnor är den mest grundläggande.

Kvinnoförtrycket ses som ett resultat av en världsomfattande manlig konspiration för att hindra kvinnorna från att ta del av utvecklingens och moderniseringens frukter. Bristen på sjukvård, daghem, arbetstillfällen för kvinnor antas bero på mansdominansen inom den statliga sektorn, ett problem som skulle lösas "med lite bättre planering". Konsekvensen av denna förenklade syn blir att kampen riktas mot manssamhället och verkar för att kvinnorna ska komma med i utvecklingen.

Men trots "systerskapets" bästa intentioner har kvinnor ibland motstridiga intressen. Man kan inte stanna vid kvin-

nosolidaritet. För trots att patriarkala system förtrycker kvinnor världen över, tillhör kvinnorna också olika klasser och en del kivnnor är medborgare i länder som dominerar andra länder.

Kampen mot manssamhället i västvärldens kvinnorörelser har gjort att många av tredje världens kvinnor känner sig så till den grad främmande att "feminismen" på vissa håll anses som en sjukdom från väst, som måste undvikas till varje pris.

Forskningens vaga målsättning "integration av kvinnor i utvecklingsprocessen" har fått stort stöd både lokalt och internationellt. Men på senare tid har de afrikanska kvinnorna börjat fråga sig om det verkligen förhåller sig så, att alla kvinnor hållits utanför utvecklingen och att alla män har tjänat på den?

Har inte kvinnorna alltid varit integrerade i den internationella arbetsdelningen som producenter av matvaror och reproducenter av arbetskraft?

Öppen konflikt

Övertygade om sin egen förträffliga västerländska demokrati och sitt politiska system, har vissa kvinnor från väst anklagat afrikanskorna för att de inte satt igång en kvinnokamp som deras. Denna självgoda syn på sin egen verklighet har lett till att de rekommenderar olika lösningar på frågan om "integrationen av de afrikanska kvinnorna i utvecklingsprocessen".

Detta ledde till en öppen konflikt vid kvinnokonferensen i Mexico i FNs regi, mellan Tredje Världen-kvinnorna och kvinnorna från väst. De insisterade på att motsättningarna mellan könen var de mest grundläggande. Tredje Världenkvinnorna påpekade i stället att det stora problemet för dem snarare var den ökande klyftan mellan deras länder och väst, som lett och leder till en alltmer utbredd fattigdom hos det egna folket. De påpekade också att de var fullt kapabla att driva sin egen kamp på det sätt och med de medel som de själva ansåg var riktiga och nödvändiga och behövde inte västkvinnornas råd.

Alla dessa faktorer bidrog till de afrikanska kvinnornas växande behov av en egen organisation. Slutligen föddes tanken på en all-afrikansk organisation av kvinnliga forskare, som skulle bedriva studier utifrån ett afrikanskt perspektiv och med nya utgångspunkter och metoder.

AAWORD bildades. De beslöt att forskning som akademisk sysselsättning inte ska uppmuntras. Snarare ska den inriktas på att finna lösningar på dagsaktuella problem. Resultaten ska bidra till en förbättring av de afrikanska kvinnornas situation.

Forskning på områden som hälsa, utbildning, landsbygdsutveckling och utvecklingen i städerna ska prioriteras. AAWORDs sekretariat består av aktiva forskare och flitiga skribenter och debattörer, som genom bl a sådana dokument som ovanstående är ett referat av, har kunnat påverka politiker och planerare i frågor som berör kvinnor i de egna länderna på den afrikanska kontinenten. □

foto Birgitta Lagerström

”Det är som räk

Chiqui Peralta *berättar om 100 års kvinnoliv i Argentina. Den berättelsen tecknar bakgrunden till Chiquis liv, arbete och ställningstaganden idag, i Sverige, som politisk flykting och verksam arkitekt.*

Mamma och moster Blanca på promenad i La Banda på 1920-talet.

Hon kom från huvudstaden, hon hade studerat, hon var ung och hade de vackraste ljusblå ögon. Hon beslöt sig för att slå sig ner med sina barn på den plats dit livet hade fört henne. Hon hade kämpat tidigare och nu skulle hon klara villkoren på landsbygden.

Hon satte sig inte så länge det fanns en man närvarande som stod upp. Sådan var hennes uppfostran. Även om människorna omkring henne förändrades och hon respekterade dem, höll hon fast vid sina normer livet ut. Hon dog 90 år gammal, älskad av alla.

Graciana Etchegaray föddes i Buenos Aires 1860. Hennes föräldrar var franska basker. Hon var min älskade mormorsmor och hustru till Domingo Sallaberry, en av de rallare som byggde den vidsträckta argentinska järnvägen.

De båda är stammen i ett stort familjeträd. Av fjärde generationens 26 familjemedlemmar är de flesta universitetsutbildade. Där finns intellektuella, politiker, gerillamän, kapitalistiska utsugare, tjänstemän. Kort sagt alla schatteringar av Argentinas stora medelklass.

När min mormorsmor Graciana blev änka var det varken hon eller den äldste sonen som övertog ledarskapet i familjen. Min mormor Mercedes tog på sig ansvaret och grep sig an problemen. Hennes anseende växte och spred sig utanför familjen i och med hennes övergång till socialismen och genom hennes lärargärning.

De bodde i den lilla byn La Banda, 120 mil från Buenos Aires. Där var det praktiskt taget omöjligt att få någon utbildning vid den här tiden. Nästan alla var självlärda. Familjens uppehälle kom från en liten affär och de inneboende som rymdes i Gracianas hus.

Till det huset kom i början på seklet den man som skulle bli min morfar, Bernardo Irurzun. Han var socialist och son till spanska basker. De hade kommit till Argentina med den enorma im-

handlingarna
nas”

Det krävdes en stark ideologi och en stark karaktär, för att en kvinna skulle vara aktiv socialist i det katolska Argentina i början av seklet. Mina mostrar lyckades trots detta, och till och med på grund av detta, vinna respekt och socialt anseende. Deras sätt att leva gav mig ett perspektiv som blivit grundvalen för min egen utveckling och för många andra med mig.

De gjorde många fel, jag aktar mig noga för att skapa myter om dem. Men de gav mig något väldigt viktigt; *sättet att vara*. En människas *uppträdande* sett mot bakgrund av vad man *säger sig* stå för, och vad man verkligen *gör*. Värdet av *handlingen* i ens egen utveckling och i förändringen av samhället. Att praktisera demokratin i det dagliga livet, som grund till ett intresse för de verkliga samhällsproblemen. Av dem lärde jag mig att hettan i försvaret för de egna idéerna inte får leda till aggressivitet och personliga angrepp. De gav mig också ett konkret klassperspektiv som tar sig uttryck i de värden jag fått i mig med modersmjölken. Ända sedan jag föddes (och detta utan att mina föräldrar var socialister-bara allmänt progressiva) har jag haft en värdeskala där inget mer avskyvärt existerar än en strejkbrytare.

Jag är helt enkelt resultatet av många livs sammanflöde i det sociala sammanhang som kom att bli min referensram: min mors familj.

Även om kvinnoförtrycket är en obestridlig verklighet, kan jag personligen inte säga att jag någonsin känt mig förtryckt eller särbehandlad som kvinna. I allt jag gjort har jag haft en ledande roll, efter att ha

—▶

migrationsvåg som på trettio år tredubblade innevånarantalet i landet.
Den brist på arbetskraft som rådde i landet, var en av orsakerna till att så många kvinnor tidigt började förvärvsarbeta. Det är också något typiskt för kapitalismens utveckling i ett ungt land som inte räknar någon medeltid i sin historia. I Argentina har patriarkatet funnits mer i katolicismen, ett arv från Spanien, än i produktionen.

Min mormor Mercedes och hennes systrar är exempel på detta kvinnornas intåg i samhällslivet. De blev lärare, ett yrke som i Argentina nästan uteslutande utövats av kvinnor sedan slutet av 1800-talet.

Tillsammans med sin man Bernardo, startade mormor den enda icke-religiösa folkskolan i norra Argentina. Skolan, som hette ”Libertad” (Frihet), fick ett högt pedagogiskt och moraliskt anseende. Med tiden började mina mostrar där som lärare.

Moster Blanca var en i denna familj av kvinnor. (Männen har alltid varit lojala kamrater.) Hon var en framstående pedagog, målare och författarinna. Vid 33 års ålder fick hon den högsta litterära utmärkelsen i Argentina. Hon motarbetades under Perons tid, inte p g a att hon var kvinna, utan för att hon var aktiv socialist.

Till denna generation hör också en annan beundransvärd kvinna: Ada, lärare och mor till fem barn. Hon lever ett hårt och hjältemodigt liv som kretsar kring de tre fängelser runt om i landet där hennes barn befinner sig. Hon förenar dessutom sin röst med andra mödrar i samma situation. Dessa kvinnor, ”De gamla mödrarna”, har genom sin kamp för ett värdigt liv, lyckats få ett utrymme på Plaza de Mayo och en plats i de fria samvetenas värld.

Chiqui Peralta

blivit demokratiskt vald av mina kamrater. Jag har bildat politiska organisationer tillsammans med både män och kvinnor. Jag har bildat fackföreningar tillsammans med män, men mest med kvinnor inom utbildningen i Argentina och jag har grundat tidningar. Som arkitekt och lektor vid universitetet har jag haft ett självständigt arbete.

Min livskamrat

Jag har haft turen att få utveckla mig intellektuellt och att få studera det jag ville. Arkitekturen är, som jag ser den, en skapande diciplin, där analysen av socialal problem är väldigt viktig. Men även detta är resultatet av en kamp. En kamp som fördes i början av 50-talet vid ett reaktionärt universitet, där den vetenskapliga nivån var mycket låg.

Det var under Perons tid som mitt liv med Tito började. Tito, min livskamrat, är arkitekt som jag. Vårt förhållande växte och utvecklades jämsides med de nya alternativen i klasskampens Argentina. Av dessa alternativ valde vi alltid kampens väg, liksom vi valde att fördjupa vår kunskap. Vi gjorde både yrkeskarriär, samtidigt som vi blev aktiva i politiken och fackföreningsarbetet.

Ännu idag, efter nästan 30 år tillsammans, fortsätter vi att lära av varandra. Men också av människorna omkring oss och de nya alternativ som utvecklingen ger. Livet i Sverige har t ex. gjort att vi båda ändrat inställning till hemarbetet. Det kostar på men vi går verkligen framåt.

Denna rörlighet i vårt förhållande tar sig också uttryck i det mest intima. Vi har lyckats bevara våra känslor för varandra, visserligen förändrade, men fortfarande starka och riktiga. Därför har vi också kunnat förändra våra attityder till det sexuella, så att vi båda får ut mer av kärlekslivet.

Egentligen har jag förlorat alla strider jag utkämpat utom de med mig själv. Ändå känner jag mig inte bruten, eftersom mitt samvete, var helst i världen jag befinner mig, placerar mig jämte dem som inte har något att förlora – men med en hel värld att vinna.

Jag har lidit under förtrycket tillsammans med tusentals män och kvinnor i mitt land. Men första gången i mitt liv som jag kände mig segrerad var här i Sverige, inte som kvinna utan som invandrare.

Min man och jag har samma arbete, på samma arbetsplats. Vi har båda lägre lön än en svensk som gör samma arbete. . . Diskriminering är visserligen inte samma sak som förtryck, men de liknar varandra!

Efter att ha levt 45 år i Argentina och 5 år här i Sverige, tror jag mig kunna säga att kvinnorna deltar lika mycket i produktionen i båda länderna. Utvecklingen i Argentina har gått från de kvinnor som ansåg att det var fel att sitta om det fanns en man närvarande, till de som idag leder politiska partier och fackföreningar, som arbetar i fabriker, affärer, klassrum eller kontor. Dessa kvinnor återfinns i olika massorganisationer, beroende på vilka politiska idéer de har.

Börja med hemarbetet

Men de må göra vad som helst i sitt liv och i sitt arbete. I det överväldigande antalet fall är det ändå de som har ansvaret för hemmet och barnen. Den argentinska kvinnan deltar mer aktivt i olika massrörelser, medan kvinnorna i Sverige uppnått mycket inom jämnställdheten (föräldraförsäkringen, jämställdhet i arbetslivet etc.), och fått männen att delta i hemarbetet.

Men varken här eller där (inte någonstans tror jag, inräknat de länder som kallar sig socialistiska) har man satt in problemet i sitt rätta sammanhang.

Kvinnokampen är en del av kampen för ett samhälle utan utsugare och utsugna. Debatten om förhållandet mellan könen hör naturligtvis hemma i den debatt som förs om hela samhällsstrukturen. I denna diskussion är frågan om hemarbetet är en bra utgångspunkt.

Den mest utbredda uppfattningen börjar med en analys av kvinnans obetalda hemarbete, där det jämställs med den arbetskraft som köps och säljs på arbetsmarknaden. Denna arbetskraft skapar ett värde som betalas och ett som inte betalas, mervärdet. Men hemarbetet, som står utanför varucirkulationen, har inget bytesvärde, utan ett *bruksvärde*.

Rätten att leva

Ett rikt, fullständigt och riktigt liv kräver att varje vuxen dubbelarbetar. Men detta är pudelns kärna; *varje* vuxen, inte bara kvinnorna, måste bära dessa bördor. Annars blir de omänskliga.

Idag har de mest radiakala fackföreningarna i Sverige (delvis p g a arbetslösheten) tagit upp frågan om 6 timmars arbetsdag för alla, med bibehållen lön. Det riktiga vore att förena detta krav med kravet på en rättvis fördelning av hemarbetet.

Jag tror att tiden är mogen för detta i länder med en social och politisk struktur som är demokratisk. I dagens Argentina är kampen däremot en annan. Den handlar inte om könsrollerna, utan helt enkelt om rätten att få leva. □

Recensioner Recensioner

Man kan skriva om, beskriva och analysera prostitutionen på många sätt. Ett sätt att skaffa sig kunskap, och ett viktigt sådant, är att läsa skildringar som återger en självupplevd verklighet. Verklighetsdokument kan ge djup, konkretion och liv åt det svårförståeliga.

En sådan bok är **Jeanne Cordeliers Utbrytningen,** (Norstedts, övers. Lennart Linder) nyss utkommen på svenska. Den handlar om en ung kvinnas liv i Paris, hennes väg in i prostitutionen och så småningom kampen för att göra sig fri.

Det är en svår bok att läsa och svår att skriva om. Svår genom sin närhet till prostitutionsvardagen. Som läsare kan man inte smita undan. Jeanne Cordelier censurerar varken sitt eget liv eller verkligheten och förenklar därmed inte heller.

Hon lyfter fram prostitutionslivet. Ger människorna färg, lukter, rörelser och känslor och det absurda i själva företeelsen framstår desto tydligare. Prostitutionen är det "anständiga" livets bortcencurerade del, fasadens nattsida. Det patriarkala samhällets höga pris får betalas i privatlivets tystnad. Männens ångest, ensamhet och grymhet kanaliseras via sexualiteten, vars utlevande sker på bekostnad av kvinnornas liv.

En nivå i boken handlar om prostitutionsvärlden, en annan om en ung kvinnas livsväg. Den ibland formulerade frågan om vilka kvinnor som "väljer" att bli prostituerade framstår i det här sammanhanget som ren och skär cynism. Sociala, ekonomiska och psykologiska faktorer kommer ibland att samverka så att kvinnor hamnar i prostitutionen.

Maries tidiga liv har bl a handlat om fattigdom i en förort till Paris, sexuella övergrepp från fadern, mänskliga svek och tidig ensamhet. Sammanhang som gör hennes längtan efter kärlek och ett annat liv så stor. Och just därför möjliggör mannens, dvs hallickens, utnyttjande.

I Marie finns det tragiska, det storartade och det könskonventionella. Där finns en solidaritet med sitt ursprung och en vrede över hyckleriet i den borgerliga kulturen.

Språket sprakar av otålighet och vitalitet, lusten i berättandet. Men underliggande, som en spänd fiolsträng, finns smärtan och desperationen. Det är i denna spänning Utbrytningen lyfts till något mer än en skildring av prostitutionen; Skildringen av en ung kvinnas envisa kamp för att spränga sitt livsrums begränsningar.

Hanna Olsson

teckning: Gunilla Borgström

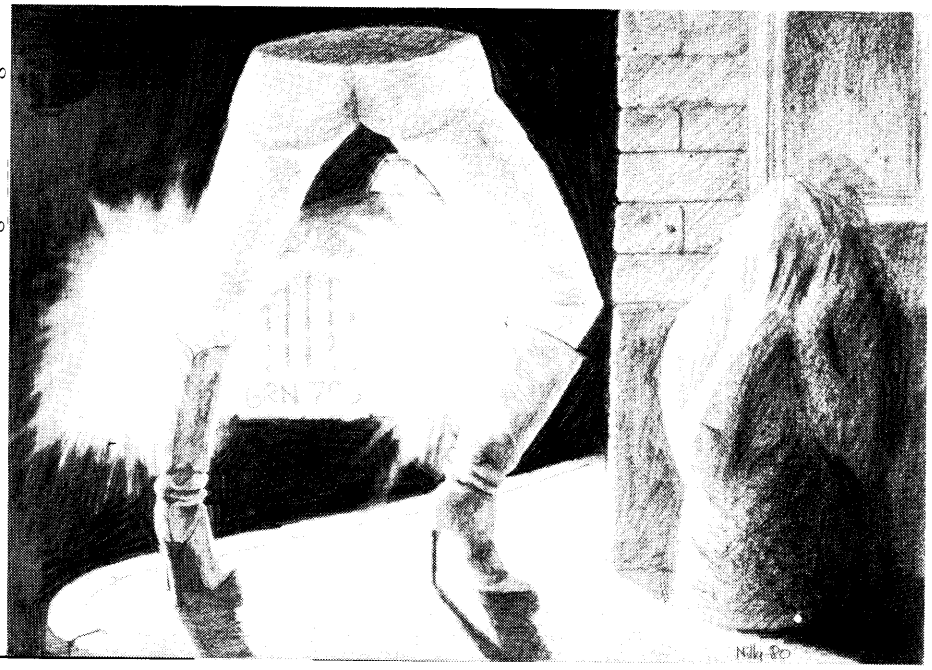

Recensioner Recensioner

Margareta Wästerstam ville träffa afrikanska ungdomar. För ett SIDAstipendium reste hon genom Västafrika: Ghana, Togo, Benin och Nigeria. Hon har nu skildrat resan i ett personligt reportage, **Åtta timmar hem** (W&W).

Titeln syftar på reträtt: hem till Sverige tar det åtta timmar med flyg från Västafrika. För afrikanen kan det vara oändligt mycket längre "hem", när resvägen går genom våldtaget land.

Åtta timmar hem är mer en självanalys av hur ensam, vit, kvinnlig turist möter Afrika, än ett analyserande reportage av de fyra länderna. Stora sammanhang och strukturer får läsaren söka på annat håll, men som beskrivning av människors privatupplevelser av korruption, kulturimperialism, könsförtryck, ekonomisk kaos och vardaglig värme är Margareta Wästerstams bok läsvärd.

Den är till synes skriven med lätt hand men har säkert inneburit ett hårt arbete. Boken rymmer mycket ångest, vanmakt och otillräcklighet.

Hon träffar människor i basarer, taxibilar, hotell, bybegravningar, diskotek, på TV och universitet, i privathem. Man får intrycket av två Afrika. Dels en utsugen, rådbråkad kontinent med dystra framtidsutsikter, dels invånarnas Afrika, där mänsklig värme och generositet är förutsättningar för att överleva.

En av bokens största förtjänster ligger i beskrivningen hur okunnighet och tvivel förbyts mot inlevelse och öppenhet. Det kan aldrig bli vår sak att döma, bara vår plikt att skaffa större kunskap, eftersom vår Afrikabild genom sekler besudlats av fördomar och rasism. Och så är det fortfarande.

Kvinnoproblem som månggifte, det sexuella spelet där männen skriver reglerna, de höga levandskostnaderna, prostitutionen, tar stor plats i intervjuerna.

– Den makt folket behöver får de ta med våld, säger läraren Ebon. Men det är bara det, att här är kampen för brödfödan så krävande att det inte finns kraft kvar för en revolutionär rörelse. Och det vet de som styr. För dem personligen är det ingen fara om röran består. Något allmänt intresse för utvecklingen har de inte.

Det Afrika **Birgitta Lagerström** skildrar i **Och vi tog till vapen – Kvinna i Angola** (Nordiska Afrikaninstitutet) tycks väsensskilt från Wästerstams Västafrika. Boken lånar sitt motto från MPLAs slagord: Kampen fortsätter, segern är säker!

Lagerström har gjort sig till språkrör för OMA, kvinnoförbundet i Angola, i likhet med SKV knutet till Kvinnornas Demokratiska Världsförbund.

Kampen mot kolonialmakten Portugal förbyttes efter självständigheten 1975 till kampen mot fattigdom, okunnighet och ekonomisk orättvisa. Inga bastioner håller sig själva och attackerna mot fria Angola, direkt från Sydafrika och indirekt genom ekonomiska bojkotter, från väst fortsätter.

Industrialiseringen och effektiviseringen av jordbruket går långsamt. Det är ständig brist på maskiner, reservdelar, fungerande distribution, utbildad personal. Men kampen fortsätter och segern är säker. . .

OMAs betydelse för kvinnornas självkänsla och deltagande i kampen är ovärderlig. En av förbundets viktigaste uppgifter är alfabetiseringen, och genom OMA lär sig den angolanska kvinnan att stå upp mot tre slags förtryck, på grund av ras, klass och kön.

Boken är till formen raka motsatsen till Margareta Wästerstams reportage. Hårddata dominerar, motsägelser och tveksamhet får stå tillbaka för påtagliga segrar och framsteg. Intervjuernas kvinnor, lantbrukare, textilarbeterskor, sjukvårdspersonal och gerillasoldater, alla väl skolade inom OMA, har också plikten att se

Kvinnornas LitteraturHistoria.

Redaktörer: Marie Louise Ramnefalk och Anna Westberg.
Rikt illustrerad. Cirkapris 130 kr. Fråga i bokhandeln!

I färgstarka och personliga essäer av 25 kvinnliga skribenter lyfts en rad kvinnliga nordiska författarskap fram och intar sin plats i litteraturhistorien.

Bland andra medarbetar Maria Bergom-Larsson, Kerstin Strandberg, Eva Mattsson, Ann Smith, Märta Tikkanen, Madeleine Gustafsson, Ann Marie Rådström, Lena Svanberg, Kerstin Ekman, Heidi von Born, Kristina Hasselgren, Sun Axelsson, Barbro Backberger, Anna-Lisa Bäckman och många andra.

författarförlaget

Box 3104, 103 62 Stockholm. Telefon 08-11 88 00

framåt med optimism.

Birgitta Lagerströms fotomaterial är av stort intresse liksom de dikter som också illustrerar den sakliga texten. Särskilt fäster jag mig vid Alda Laras poesi. Hon var gerillasoldat och stupade i befrielsekrigets inledningsskede, 1962, endast 32 år gammal. □

Afrikansk skönlitteratur i översättning är vi inte bortskämda med. Med tanke på kvinnans ställning i Afrika är det intressant att **Mariama Ba,** 50-årig debutant, från Senegal belönats med det all-afrikanska NOMA-priset 1980 för romanen **Brev från Senegal** (Berghs förlag, övers. Jadwiga P Westrup).

Boken är ett långt brev, till en väninna, skrivet av en medelålders kvinna i medelklassen. Brevet utlöses av den kris det innebar att hennes man och älskade kamrat henne ovetande tagit en ung bihustru. Eftersom kvinnan, Ramatoulaye, är varmt troende muslim, har hon att rätta sig efter koranen. En man får ha fyra hustrur.

Vi ser polygami som något exotiskt och beklagligt. I Mariama Bas roman blir det erotiska släktskapet med vårt eget samhälle glasklart: det är samma svartsjuka, sorg och förödmjukelser. Samma sexism, fast tydligare.

När mannen dör och andra män friar till Ramatoulaye skriver hon till en av dem: "Du tror att polygamiproblemet är enkelt. De som har erfarenhet känner till tvånget, lögnerna, orättvisorna som belastar deras samvete, blott för den flyktiga glädjen av ett byte."

I Ramatoulayes medelklassvärld finns ingen egen kamp mot svälten, men mot okunnigheten. Brytningen mellan gammal kultur och "civilisation" är upphov till tusen privata tragedier.

Mariama Ba visar tydligt hur kvinnofrigörelsen hör ihop med ekonomiskt oberoende och eget arbete, oavsett klasstillhörighet. Däremot är de ekonomiska resonemangen i romanen tydligt hämtade från kombinationen av medelklassmiljö och den afrikanska "marknadskvinno"-traditionen.

Detta och språket, en logisk men poetisk prosa, som inte →

Prenumerera på

rapport

från SIDA

tidningen för dig som vill förstå vad som händer i tredje världen

Rapport från SIDA innehåller reportage från tredje världen bakgrundsartiklar och debatt om utvecklingsfrågor.

Rapport från SIDA utkommer med åtta nummer per år.
Prenumerationsavgiften är fram till årsskiftet 30 kronor/år. (20 kronor för studerande) därefter höjs den till 40 kronor/år (30 kronor för studerande).
Spara en tia – prenumerera nu!

Gamla nummer kan beställas genom SIDAs informationsbyrå, 105 25 Stockholm.
Pris: 5 kronor/ex (3 kronor/ex för beställningar på minst 15 ex av samma nummer).

Jag prenumererar härmed på Rapport från SIDA.
Helårsprenumeration 30 kronor □
Studerandeprenumeration 20 kronor □

Namn .....

Adress .....

Postnummer ..... Postadress .....

TALONGEN SKICKAS TILL DIREKTUS AB, 172 80 SUNDBYBERG

KVINNOHISTORIA OCH FREDSKAMP
1 febr – 19 maj 1982
på MALUNGS FOLKHÖGSKOLA

- **Fred och nedrustning – eller är det för sent?**
- **Kvinnornas fredsrörelse**
- **Kvinnohistoria**
- **Hur ska vi nå ut till människorna? Vi måste våga! Övningar i att tala, skriva, framträda osv.**

Skaffa prospekt!

Malungs folkhögskola, Box 184 782 00 Malung. Tel. 0280/100 32

utesluter varm och drastisk humor, bidrar till släktskapen med flera europeiska 1800-talsförfattarinnor. Det går osökta band till såväl några systrar Brontë som Fredrika Bremer. Även manliga "feministers" kvinnor, som Sara Videbäck eller dockhemmmets Nora, skulle känna igen sig.

Mariama Ba är både kulturkonservativ och politiskt radikal feminist:

> "Dagens samhälle skakas i sina grundvalar, det slits mellan lockelsen av importerade laster och de gamla dygdernas vildsinta motstånd. Drömmen om en blixtsnabb social karriär får föräldrarna att bibringa barnen vetande utöver skolan. Föroreningarna finns lika mycket i våra hjärtan som i luften."

Att tolka denna kulturkonservatism som resignation eller bakåtsträvande är fullständigt galet. För Mariama Ba är intellektuell hederlighet, jämlik religion, avståndstagande från lättköpta vinster och en sträng personlig moral och afrikansk stolthet de bästa vapnen mot västvärldens export av kaos och förtryck. Att kvinnorna har en viktig, för att inte säga den tyngsta uppgiften, i den striden finns ingen anledning att betvivla:

> "Kvinnofrigörelsens oåterkalleliga strömningar piskar världen och lämnar mig inte likgiltig. Våldsamma omskakningar på alla områden uppenbarar och ger exempel på vår egen kapacitet.
> Det är fest i mitt hjärta varje gång en kvinna stiger fram ur skuggan. Jag vet att den terräng som erövrats kan vara svår att hålla, att segrarna kan få svårt att överleva: Det sociala tvånget fortsätter att knuffa oss hit och dit och den manliga egoismen gör motstånd." □

Ulrika Knutsson

KVINNO TIDNINGEN

I mitten av september kommer första numret av Kvinnotidningen Q. Sen kommer den varje månad – med reportage och debatt om allt som angår kvinnor: 6-timmars dagen, hotet mot den fria aborten, kampen för fred, rätten till barnomsorg och arbete. Men inte bara det. Lycklig och olycklig kärlek, humor, serier m.m.

Kvinnotidningen Q väjer inte för något. Och vi satsar på att lyfta fram kvinnor som fotograferar, tecknar och skriver.

Var du en av de 20.000 som köpte provnumret i våras? Nu kan du prenumerera.

Q, tidningen med positiva kvinno-bilder som ger styrka i den fortsatta kampen.

PRENUMERERA!

Sätt in på pg 91 47 56–2

Helår 100:- (12nr) Halvår 50:- (6nr)

NORDISKA AFRIKANINSTITUTET

ger tillsammans med SIDA ut en serie om **Kvinna i u-land**

Hittills har följande skrifter kommit ut:

1. Anita Jacobson-Widding, **Försörjerskan. Kvinna i Kongo.** Ca 21:–.
2. Zenebework Tadesse, **Kvinna i Etiopien,** Ca 17:50.
3. Cecilia Molander, **Kvinna i Vietnam.** Ca 21:–.
4. Berit Härd, **Tjänarinnan. Kvinna i Sudan.** Ca 21:–.
5. Birgitta Lagerström, **Och vi tog till vapen. Kvinna i Angola.** Ca 31:–.

Inom kort kommer

6. Inger Holt-Seeland, **Med öppna dörrar. Kvinna på Kuba.** Ca 35:–.

Ur institutets övriga utgivning kan nämnas:

Afrika i kartor och siffror. Ca 50:–.
"en i alla avseenden mönstergill publikation, en guldgruva"..."ett uppslagsverk som helt saknar svensk motsvarighet".

Liv ock lek i Afrika. Ca 50:–.
En antologi om barn och ungdom i Angola, Etiopien, Kenya, Tanzania och Zambia.

Liv och lek i Indien. Ca 31:–.
Bo Bjelfvenstam, **Hur ska det gå för Botswana?** Ca 54:–.

Den som är intresserad av institutet och dess arbete kan prenumerera på **Nytt från Nordiska afrikainstitutet,** som utkommer med två nummer per år och är gratis.

Nordiska afrikainstitutet
Box 2126
750 02 Uppsala
tfn 018/155480

en bok för alla
Litteraturfrämjandet

Statligt stöd möjliggör denna utgivning av kvalitetslitteratur till låga priser.

Nu har dom kommit

Böcker för vuxna

- *Johan Borgen:* **LILLELORD**
- *Tora Dahl:* **FOSTERBARN**
- *Kjell Fridh:* **NATTENS KONUNG**
- *Mona Kalin:* **KÄRASTE SYSTER MIN**
- *Anton Tjechov:* **STÄPPEN OCH ANDRA NOVELLER**

Böcker för barn och ungdom

- *Lars Furuland:* **BARNENS RIM OCH RAMSOR** (Barn) — inb 9.50
- *Lennart Frick:* **HOTET** (Ungdom)
- *A Philippa Pearce:* **MYSTERIET VID MIDNATT** (Ungdom)
- *Kai Söderhjelm:* **MIKKO** (Ungdom)
- *Siv Widerberg:* **KLASS 6 D SVERIGE, VÄRLDEN** (Ungdom)

Du hittar dem i välsorterade kiosker, varuhus samt i bokhandeln.

Pris endast ca 7:50

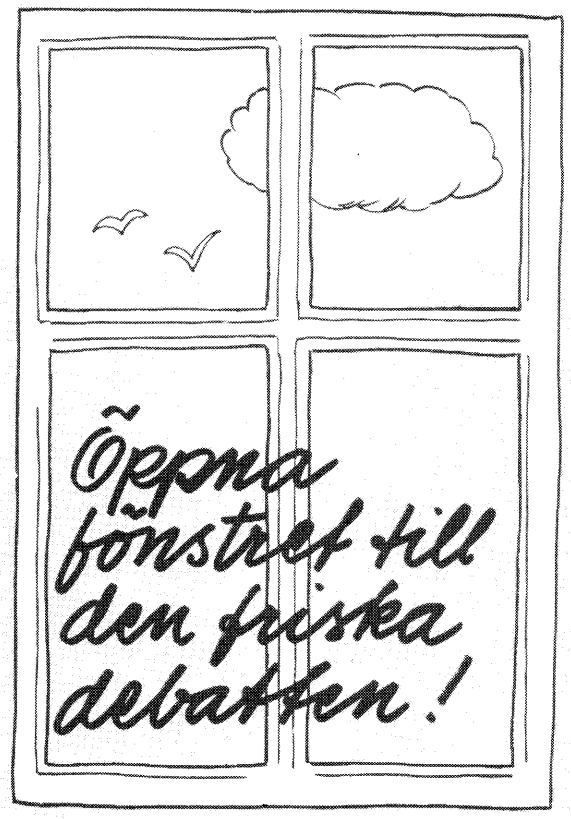

fönstret

Läs ABFs debattglada och frispråkiga kulturtidskrift. Där möter du många kända och okända författare och debattörer.

I artiklar, reportage, noveller, recensioner, debattinlägg, serier, foton, teckningar, korsord

om

litteratur, konst, musik, folkbildning, arbetarrörelse och mycket mer.

Du får 16 nr per år för bara 38:– om du prenumererar nu.

Ring **Brita Augustinsson** och säg att du vill prenumerera.
Telefon: 08/44 04 60

VAD INNEBÄR INTERNATIONELL SOLIDARITET?

för dig, för facket, för Sverige, för Tredje Världen

KOM TILL TEMAMÖTET OCH DISKUTERA!

tisdagen 27 oktober kl 19.00
ABF-huset, Hedénsalen
T-Rådmansgatan, Sveavägen 41

inledare: Erni och Ola Friholt, som bl.a. skrivit artikeln "Dom därborta – vi härhemma" i detta nummer av Vi mänskor.

VÄLKOMMEN

Arr: Vi mänskor, Svenska Kvinnors Vänsterförbund

VÄRVA EN NY PRENUMERANT!
FÖR ÅRETS SISTA TVÅ NR

25:—

NAMN: .....

ADRESS: .....